

GÖKÇEADA ÜZERİNE TOPLUMSAL BİR İNCELEME

Aysel AZİZ

S.B.F. Basın-Yayın
Yüksek Okulu Asistanı

GİRİŞ

Yurdumuzda son yirmi yıldan beri yapılagelmekte olan toplumsal araştırmalar, ilgi ve olanaklara göre köy, kasaba, şehir ya da bölgede çeşitli yöntemler kullanılarak yapılmaktadır. Araştırmalarda, çalışmaların amacına göre, anket, gözlem, belgelere dayanan veriler toplama gibi değişik araştırma yöntemleri tek tek, birkaçı bir arada ya da tümü birlikte kullanılmaktadır. Kuşkusuz toplum yapısını geniş ve derinlemesine incelemeyi amaçlayan araştırmalarda bu yöntemlerin tümünün kullanılması araştırmayı daha geçerli, daha güvenilir ve geniş kapsamlı yapar. Ancak, olanaklar ölçüsünde bazı araştırma yöntemlerinin kullanılması ile gerçekleştirilen araştırmaların eksik yanları da olsa yine de yapılmasında yarar vardır. Bir aylık gezi sırasında yapılan **Gökçeada** hakkındaki araştırma da bu tür, yani araştırma yöntemlerinin kimisinin kullanılmadığı bir araştırmadır. Araştırma, gözlem, önemli kuruluşların sorumluları ile görüşme, bu konuda daha önce yapılmış belgelerden yararlanma gibi değişik yöntemler kullanılarak gerçekleştirilmeye çalışılmıştır. Ne varki, toplumsal araştırmaların çok önemli bir yöntemi olan anket yöntemi kullanılmadığından, aile birimlerine inilerek topluluğu oluşturanların yaşantıları; aile içi ilişkiler, sosyo-ekonomik durum derinlemesine saptanamamıştır. Ancak, Ada'nın oldukça ilginç görünümünü verebilmesi ve bu konuda yapılacak derinlemesine, ayrıntılı toplumsal araştırmalara ışık tutabileceği ya da bu konuda ilgi uyandırabileceği açısından değerlendirilince, araştırmanın yapılmasındaki yarar ortaya çıkacaktır.

Araştırma ile ilgili olarak söylenecek bir başka şey de bu tür, yani Ada'yı toplumsal yönden inceleyen, yayınlanmış bir araştırmanın ilk kez yapıldığıdır. Bu bakımdan araştırmayı, Ada'nın —eksik

yönleri de olsa— bir monografisi saymak yanlış olmayacaktır. Araştırma genel olarak bugünkü durumu yansıtmakla birlikte, geçmişle olan bağlantısı, daha doğrusu bir zaman boyutu —olanaklar ölçüsünde— verilmeye çalışılmıştır. Yukarıda da belirtildiği gibi, gerçek bir zaman boyutu vermek, geçmişi anlatmak ancak «geriye bakış» yönteminin kullanıldığı bir anket ile gerçekleştirilir.

I — ADA'NIN GENEL KONUMU VE TARİHÇESİ :

Toplumsal araştırmalarda, eğer araştırma antropolojik yapıyı da kapsamıyorsa, o yerin genel konumunu ve tarihçesini vermek, çoğunlukla bilinen şeyler olarak kabul edildiğinden, bu gibi bilgilere yer verilmemektedir. Ancak, toplumun bir «ada» oluşu, daha sonra göreceğimiz içine kapanık bir toplum yapısı gösterdiğinden, bu gibi bilgilerin ginenlenmesinde yarar vardır.

Gökçeada, diğer adı ile İmroz, Ege Denizinde 40. paralelin hemen kuzeyi ile 26. meridyenin hemen batısında yer alan ve Anadolu'ya en yakın kara kısmı olan Çanakkale Boğazının Ege'ye açılan ağzından 18 mil kuzey-batıda yer alır.

Ada'nın tarihçesi oldukça eskiye uzanmaktadır. M.Ö. 2000 yıllarında Orta Asya'dan göç eden Akalar —ki bunlara Plasglar da denilmektedir— önce Yunanistan ve İtalya'ya yerleşmişler, sonraları ise elverişli yerler aramak üzere Ege denizindeki Lemni, İmroz ve Semendirek adalarına gelmişlerdir. Gökçeada'nın ilk insanların bu kavimden geldiği belirtilmektedir. Ada, M.Ö. VII. yüzyılda ise Etrüskler tarafından işgal edilmiş, ondan sonra sırasıyla Atinalılar (M.Ö. 480) ve Venediklilerin elinde kalmıştır. M.Ö. 215-168 tarihlerinde ise, 47 yıl süren Makedonya savaşları sırasında Roma İmparatorluğu'nun egemenliğine girmiştir. Osmanlı İmparatorluğu devrinde ise, Ada yöneticileri belirli bir vergi karşılığında, bağlı oldukları Bizans İmparatorluğundan ayrılarak Osmanlı İmparatorluğuna bağlanmışlardır. Bir süre de bu şekilde yönetilen Ada halkı, Ada'nın son beyi olan Dorinos yönetiminden yakındıklarından, Ada 1456 yılında Hamza Bey komutasındaki Osmanlı Donanması tarafından Semendirek Adası ile birlikte Osmanlı İmparatorluğu'na katılmıştır¹.

(1) Ada, Kanunî Sultan Süleyman devrine kadar, vergi vermek koşulu ile İmparatorluk tarafından yönetilirken, bir olay nedeni ile bu vergiden kurtulmuştur. «Kaptan-ı Derya Barbaros Hayrettin Paşa komu-

1862 yılında *Ada Cezayir Bahrî Sefit Vilayetinin Limni Mutasarrıflığına bağlı İmroz Kazası* durumuna getirilmiş, 1908-1912 arasında ise *Çanakkale Mutasarrıflığının İmroz Kazası* olmuştur. 1912 Balkan savaşı yenilgisi ile Ada Yunanistan tarafından işgal edilmiş, daha sonra ise İngiltere'ye 5 yıl süre ile üs olarak kiralanmıştır. I. Dünya Savaşı sırasında İngiliz yönetiminde olan Ada, İngiliz deniz üssü olarak kullanılmış, İngiliz kumandanı Sir Hamilton Çanakkale'ye yaptığı çıkarmaları, karargâhını Ada'nın kuzeyindeki Kefaloz'a kurarak buradan yönetmiştir. Ada, 23 Temmuz 1923 tarihinde imzalanan Lozan Barış Antlaşması gereğince Ege denizindeki diğer adamız olan Bozcaada ile birlikte Türkiye Devletine verilmiştir.

tasındaki Donanma-yı Hümayun Preveze deniz zaferinden dönerken, Ada yakınlarında fırtınaya tutulmuş ve Ada'nın İncir Burnu koyuna sığınmak zorunda kalmıştır. Donanma burada fırtınanın dinmesini beklerken, Barbaros'un kadirgasındaki gözde cariyelerinden Kalyopi adındaki gözdesi ölüyor. Kalyopi'nin ölüsü kendi örf ve adeterine göre gömülmesi ve mezarının yapılması için Ada'daki halka veriliyor. Donanmanın hareketinden önce yerli halk Kalyopi için göz alıcı bir cenaze töreni tertipliyor. Tören Barbaros üzerinde büyüleyici bir etki de bulunuyor. Barbaros Ada halkının kendilerine karşı gösterdiği saygı hareketlerini ve gözdesine yapılan töreni Kanuni'ye anlatınca, Padişah İmroz'u 'Sultan Süleyman Vakfı' ilân ediyor, Ada'dan vergi alınmamasını emrediyor». Halen Ada'da yerli halkın elindeki tapu senetlerinde ve kütüklerde Sultan Süleyman Vakfı sözleri vardır. Mahmut Pak, «Gökçeada'mızı Tanıyor musunuz?», Gökçeada Yetiştirme Yurdu Gazete ve Haberleşme Kolu Yayın organı, (1972-73) (Çoğaltma). Ada ile birlikte aynı fermana Semendirek Adası da katılmıştır. Vakıf ile ilgili belge Vakıflar Umum Müdürlüğünce 1958 yılında Osmanlıca'dan dilimize çevrilmiştir. Ada'daki gayri menkullerin satışında Vakıfların belli bir oranda vergi alma yetkisi vardır.

- (2) Ada, Bozcaada ile birlikte, gerçekte 17-30 Mayıs 1913 tarihinde Londra'da yapılan «Londra Anlaşması» gereğince Osmanlı İmparatorluğuna geri verilmiş ancak, savaş çıktığından uygulama yapılamamıştı. Lozan Barış görüşmeleri sırasında her iki ada ile ilgili görüşmeler yapılırken, Türk delegesi yanında çeşitli delegelerde bu Antlaşmanın maddelerine atıfta bulunmuşlardır. Bu konuda geniş bilgi için bkz. MERAY, Seha L., «Lozan Konferansı, Tutanak ve Belgeler» Takım I, Cilt I Kitap I, A.Ü.S.B.F. Yayınları, No : 291 A.Ü. Basımevi, Sh. 96-113. Lozan Barış Antlaşmasında Ada ile ilgili maddeler 12 ve 14. maddelerdir. 12. maddede İmroz Adası ile dolayısıyla, 14. maddede doğrudan ilgili hükümler vardır. Ayrıca Antlaşmanın hükümlerini yürürlüğe koymak üzere bu konuda Türkiye-Yunanistan, İngiliz, Fransa ile İtalya arasında aynı tarihte bir de protokol imzalanmıştır. Gerek antlaşma, gerekse protokol maddeleri için bkz. MERAY, y.a.g.e., Takım II, Cilt 2, A.Ü.S.B.F. Yayınları No : 348, sh. 6 ve 121-122.

Ada'nın ismi uzun süre «İmroz» olarak kullanılmıştır. Bu kelimenin etimolojik anlamı olarak da biri ussal, diğeri efsanevî iki açıklama yapılmaktadır. Bunlardan ussal olanı Alman dilcilerince ortaya atılmış olup, kelimenin aslının Yunan dilinde fazla yağmurlu ve sulak anlamına gelen «omurros» sözcüğünün zamanla «İmroz» sözcüğüne dönüştüğü, efsanevî olan açıklama ise, Milattan önce Ada'ya yerleşen Keras Kabilesinin dilinde Ermis Tanrısının Imuzanos (İmranos) olarak söylendiği ve sözcüğün zamanla İmroz olarak Ada'ya adını verdiği şeklindedir. Adanın İmroz adının değiştirilerek Gökçeada adını alması ise 5442 sayılı Yasanın 2. maddesine dayanılarak çıkarılan 29 Temmuz 1970 tarih ve 8479 sayılı Kararname ile olmuştur³.

II — COĞRAFİK YAPI :

Gökçeada 279,94 Km². yüzölçümünde⁴ olup, Çanakkale'ye 31 mil uzaklıktadır. Nüfusu 1970 sayımına göre 6591 kişidir. Ada'ya en yakın kara parçası Yunanistan'a ait olan Semadirek (Semen-direk) 8 mil kuzeydedir. Yine Yunanistan yönetiminde olan bir başka ada Limni de Ada'ya 12 mil uzaklıktadır. Adanın oluşumunda arz kabuğunun tektonik olaylarla Çanakkale Boğazının çökmesi ile meydana geldiği ileri sürülmektedir⁵. Ada zamanla dolma olayı ile karşı karşıya kalmış, örneğin Ada'nın güney-doğusundaki Kefaloz bu şekilde sonradan Ada'ya eklenmiştir⁶.

Ada, genel olarak kıyıya dik inen sarp kayalıklarla çevrilmiş ise de özellikle kuzey kısımlarında doğal limanlara yer yer rastlanmaktadır. Bu limanlardan ilk çağlarda korsanların barınağı olarak da yararlanılmıştır. Doğal limanlar, kuzeyde Kaleköy, kuzey-

(3) Tarihçe ile ilgili bilgiler, Ada hakkında yazılan çeşitli raporlardan alınmıştır. Bunlardan YÜCEL, Talip (Prof.), «İmroz'da Coğrafya Gözlemleri», Coğrafya Araştırmaları Dergisi, Sayı I, 1966 dan ayrı basım, A.Ü. Basımevi, 1966, sh. 72-73 ile PAK, Mahmut, a.g.m. (çoğaltma) adını belirtebileceğim iki önemli kaynaktır.

(4) Ada'nın yüzölçümü çeşitli rapor ve belgelerde değişik gösterilmektedir. Ada ile ilgili çeşitli raporlarda yüzölçümü 284 km², 285,5 km² olarak, Hayat Küçük Ansiklopedisinde ise 289 km² olarak gösterilmektedir. 279,94 km² ise D.İ.E.nün 1972 İstatistik Yılığında alınmıştır.

(5) Ada'nın oluşumu konusunda ayrıntılı bilgi için bkz., AKARTUNA, M., «İmroz Adasında bazı Jeolojik Müşahadeler», Türk Jeoloji Kurumu Bülteni Cilt II, sayı 2, sh. 9-17 Ank. 1950 ve Yalçınlar, İ. «Çanakkale Boğazı Civarının Morkofolojisi Üzerine Müşahadeler» Türk Coğrafya Dergisi, Sayı : II-12. Ank., 1949, sh. 129-138.

(6) YÜCEL, T., a.g.e., sh. 67-69.

doğuda Kuzu limanı ile Kefaloz, güney-doğuda Aydıncık, batıda ise gizli limanlar belli başlı doğal limanlardandır.

Ada'nın coğrafik yapısı genel olarak dağlık görünümündedir. Oran olarak belirtmek gerekirse toprakların yüzde 77 si dağ, yüzde 12 si engebe, yüzde 10 u ova, yüzde 1 i de göldür. Ada'nın en önemli yükseltileri ise Kuzey-batıda Ulukaya (Aya Dimitris) 635 metre, Bora Dağları üzerinde Doruk Tepesi (Aya İlyas) 672 metre, batıda ise Kesiktaş tepesi (Araşa) 429 metredir.

Ada'nın akarsu bakımından ise çok fakir bir görünümü yoktur. Oldukça uzun iki önemli akarsu Ada'yı sulamaktadır. Bunlar 20 km. uzunluğundaki Kuzey-doğuda Büyükdere ile 10 km. uzunluğundaki güney-batıda Güllü (Aporatos) deresidir. Bu iki derenin suladığı vadiler, Ada'nın en verimli yerlerini meydana getirmektedirler. Kuzey-doğu ve güney-batı yönlerinde yer alan vadiler yanında Ada'nın kuzeyinde ve güneyinde de ovalar görülür. Bu ovalardan önemlileri güneyde Yuvalı Ovası, batısında Dikmen Ovası, güney-doğuda Aydıncık ovasıdır.

Ada'da dikkati çeken bir diğer önemli doğa olayı da Ada'nın güney doğusunda yer alan Tuz gölüdür. 1.9 m² lik bir alana sahip olan gölün Ada'nın güney doğusunun zamanla dolması ile oluştuğu sanılmaktadır. I. Dünya Savaşına kadar tuzla olarak kullanılan gölün en geniş yeri 125 metredir. Göl deniz sızıntıları ile beslenmektedir.⁷

İklimi: Ada'nın iklimi Ege Denizi ikliminin belirgin özelliklerini taşımasına rağmen, kuzeyde ve Trakya steplerine yakın oluşu nedeni ile kışları daha belirli, yazları ise serin ve yağışlı geçmektedir. Genel olarak Ada iklimi Çanakkale ilinin iklimine benzerlik gösterir. Çanakkale ilinde görülen sıcaklık ve yağış ortalamaları burada da görülmektedir.⁸ Ada'da yazları en fazla + 38 e kadar çıkan sıcaklık, ortalama olarak + 30 dolayında, kışın ise en çok - 9 a inen sıcaklık, kış ortalaması olarak -1, +1 dolayında olmaktadır.⁹ Ada'da yağmur daha çok ocak ve şubat aylarında kışın, en az ise yazın ağustos ayında yağmaktadır. Yıllık yağış ortalaması M² ye 700-800 mm. dir. Kış aylarında sürekli olmamak-

(7) y.a.g.e., sh. 69.

(8) Ada'nın Çanakkale ve İzmir illeri iklimleri ile karşılaştırılması konusunda ayrıntılı bilgi için bkz. YÜCEL, y.a.g.e., sh. 69-72.

(9) Ada'da sıcaklığın 9 a inmesi zeytin ağaçlarına büyük zarar vermektedir. Bu durum ise çok ender görülmekte olup, 1956, 1962 ve 1968 yıllarında olmuştur.

la birlikte kar yağışı görülmekte ve zaman zaman kar kalınlığı 20 cm. yi bulmaktadır.

Ada genel olarak sürekli rüzgâra açıktır. Özellikle kuzeyden yıldızpoyraz, güneyden ise lodos rüzgârlarını almaktadır. Rüzgâr hızı saatte ortalama 18-20 km. dir. Ancak zaman zaman çok hızlı esen rüzgarlar fırtınalara neden olabilmektedir¹⁰.

Ada iklimi ile ilgili olarak özetlemek gerekirse, genellikle Akdeniz iklimi etkisinde olan Ege denizi ikliminin kışları daha soğuk ve yağışlı, yazları ise daha serin geçen, kuzey ve güney rüzgarlarına açık bir iklimi vardır.

Ada'nın iklim (klima) gözlemleri, 1965 yılından beri çalışmakta olan 4 kişilik, 2. sınıf Meteoroloji istasyonu tarafından izlenmekte ve alınan iklim ile ilgili bilgiler deniz ulaşımı, kara yolları ve tarım için kullanılmaktadır. Bunun için günde üç kez 7-14-21 saatlerinde klima raporları çıkarılmaktadır¹¹.

Bitki Örtüsü : Ada'nın bitki örtüsü, Akdeniz ve Ege'de görülen bitki örtüsüne benzemektedir. Ancak, iklim farklılığından ötürü, özellikle Akdeniz'de görülen her bitki türüne raslanmamaktadır. Ada'da egemen bitki örtüsü geniş alanlara yayılmış 200 metre yükseltilere kadar çıkabilen zeytin ağaçlarıdır. Ada'nın diğer görülen bitkileri ise, Akdeniz'dekine göre daha sivri uçlu pırnal meşeleri, mor çiçekli kekik, defne, hayıt, keçiboynuzu ve dere boylarında görülen zakkumlardır. Ormanlık bölgeleri oluşturan kızıl çamlar ise, bugün çeşitli nedenlerle oldukça azalmış, tüm yüzölçümün ancak yüzde 5 i kadar bir orana düşmüştür. Kızılçamlar arasında, sayıları az da olsa, kermez meşesi, akçakesme, akça ağaç gibi çam ve meşe türlerine rastlanmaktadır¹².

III. DEMOGRAFİK VE ETNİK YAPI

Genel olarak demografik yapı incelemelerinde etnik yapının incelenmesi pek görülmemekle birlikte, Ada'nın etnik yapı özelliği demografik yapısını etkilediğinden bu iki konunun birlikte incelenmesi gerekmektedir. Ada'nın demografik yapısı ise, salt nüfus olarak değil, nüfus hareketliliği de dikkate alarak incelenecektir.

(10) 1969 yılında saatte 135 km. hız ile esen kuzey rüzgarı yıldızpoyraz Ada'da zarara neden olmuş idi.

(11) Ada iklimi ile ilgili bilgiler Gökçeada Meteoroloji İstasyonunda yapılan gözlemlerinden alınmıştır.

(12) YÜCEL, T., a.g.e., sh. 70-72.

Bir başka deyişle, demografik yapı durgun ve dinamik olarak ele alınacaktır¹³.

Ada'nın ilk bilinen nüfusu Lozan Andlaşması öncesidir. 1923 yılından önceki nüfus olarak verebileceğimiz bu sayı 9.207 dir¹⁴. Veniselos'un verdiği bu sayıdaki Türk asıllı nüfus yoktur. Ada'nın Türk Yönetimine geçişinden sonra, düzenli olarak yapılmaya başlanılan nüfus sayımlarına göre, nüfusu şöyledir.

<i>Yıl</i>	<i>Nüfus</i>
1927	6779
1935	6325
1940	6446
1945	6359
1950	6326
1955	6234
1960	5791 ¹⁵
1965	5919
1970	6591

Ada'nın salt nüfusundaki hareketlilik, Lozan öncesi durum bir yana bırakılırsa, ilk nüfus ile bugünkü nüfus arasında fazla bir fark olmadığı ve yıllar bakımından da fazla dalgalanmaların olmadığı görülür. Ada'da genel olarak 1927 den bu yana 6.000 dolayında nüfus yaşamaktadır. Ada'da nüfusun oldukça durgun bir görünümde olması, Ada'da doğum ve ölüm oranlarının birbirine yakın ya da eşit olabileceği kanısını vermekte ise de, doğum ve ölüm istatistiklerine bakıldığında, doğumların ölümden daha fazla olduğu kolaylıkla görülebilmektedir. Bu durum ise, nüfustaki durgun gözükmenin gerçekde bir başka yolla, göç yolu ile sağlandığını gösterir.

(13) Prof. İbrahim YASA, «Türkiye'nin Toplumsal Yapısı ve Temel Sorunları» adlı eserinde demografi ayırımını bu şekilde yapmaktadır. Bkz. y.a.g.e., T.O.D.İ.E. Sevinç Matbaası, Ank., 1970, sh. 3-4.

(14) Lozan Barış Görüşmelerinin 25 Kasım 1922 tarihinde (Cumartesi-öğleden sonra) deki oturumunda, Ege Denizindeki adalarla ilgili görüşmeler sırasında Yunan Delegesi Venizelos tarafından verilen sayıdır. Aynı tarihteki sayı Vital CUINET tarafından 9116 olarak verilmektedir. Prof. YÜCEL, a.g.m., de bu sayıyı bir (sh. 78 de) «tahmin» olarak nitelemektedir. Bkz. MERAY, a.g.e., Takım I, Cilt 1, Kitap I sh. 98.

(15) YÜCEL, T., y.a.g.m., sh. 106.

Ada, nüfus bileşimi bakımından Türkiye'nin birçok yerinde rastlanılabilen türden, iki etnik grupdan oluşmaktadır. Bu etnik gruplar —bugün azınlık diye nitelenen— Rum asıllı vatandaşlar ile Türk asıllık vatandaşlarıdır. Dinî açıdan bakarsak müslim ile gayri müslümden meydana gelmektedir. Doğuda kürt asıllı olanlar bir yana bırakılırsa, hemen hemen Türkiye'nin Bozcaade dışında hiçbir yerinde rastlanmayan bir oranda Ada'da azınlığa rastlanmaktadır. Nüfusun yerleşme birimlerine göre Rum asıllı, Türk asıllı yerleşik kadın ve erkek dağılımı 1970 durumuna göre şöyledir¹⁶ :

	Türk Asıllı			Rum Asıllı		
	K	E	T	K	E	T
İmroz Merkez İlçe	625	818	1443	390	368	758
Dereköy	34	49	73	341	331	672
Bademliköy	4	62	66	75	69	144
Kaleköy	11	27	38	22	15	37
Tepeköy	—	3	3	271	233	504
Zeytinliköy	14	16	30	253	254	507 ¹⁷

Nüfus bileşimini veren tablo incelendiğinde, yerleşik nüfus çoğunluğunun Rum asıllı Türklerde olduğu, görülür özellikle İlçe Merkezinde kamusal yönetsel işlerle görevli daha çok memur sınıfı olarak niteleyebileceğimiz Türk asıllı nüfusa karşılık, köylerde yerleşik nüfus Rum asıllı Türklerdir.

Bugün Ada'nın tüm nüfusu ele alındığında -ki buna Tarım Açık Cezaevi, Atatürk Öğretmen Okulu ve Jandarma Er Eğitim taburundaki nüfus da eklenmektedir— etnik yönden nüfus arasındaki oran yüzde 61-62 Türk asıllı halkda gözükmektedir.

Ada'nın canlı demografisini, bir başka söyleyişle nüfusun yatay ve dikey devinmelerini ele alırsak, yukarıda da değinilen, göçler karşımıza çıkar. Ada'da göçler özellikle dışa göç, Ada'dan ayrılma şeklinde olmaktadır. Göçlerin nedenlerine inmeden önce, Ada'nın nüfus yoğunluğunun üzerinde durmak gerekir. Ada'nın genel nüfus yoğunluğu 80 dolayındadır. Ancak verimli topraklar

(16) Yerleşik olmayan nüfus; Cezaevindeki hükümlüler, Öğretmen Okulu öğrencileri, Yetiştirme Yurdu öğrencileri ve Jandarma Er Eğitim taburu bu sayıya eklenmemiştir.

(17) Sayılar Gökçeada Belediye Başkanı İstavro İstavropulo'dan alınmıştır.

dolayında bu sayı 150 ye kadar ulaşabilmektedir. Ada'nın önemli bir kısmının engebeli oluşu, nüfusu, Büyükdere olduğuna toplamıştır. Verimli toprağın sınırlı oluşu, Ada'da endüstriyel uğraş dallarının bulunmayışı, Turizm bakımından gelir kaynaklarının yokluğu, Ada'daki nüfus fazlasının beslenmesini güçleştirmektedir. Bu bakımdan, Ada'dan dışarıya olan göçlerin önemli bir nedeni gelir yetersizliği olarak karşımıza çıkmaktadır. 1964 lerden sonra, Ada'ya Devletin çeşitli dallarda yatırım yapmaya başlaması, bunun için yapılan kamulaştırma hareketleri, son on yılda dışa göçü daha da arttırmıştır. Bu bakımdan 1927 deki yerleşik nüfusun, göçler nedeni ile kalan kısmı iyimser bir tasarımla yüzde 50 oranında dır denilebilir. Geri kalan nüfus ise ya yurt dışı ya da yurt içi göçlerle Ada'dan ayrılmış bulunmaktadır. Yurt dışına yapılan göçlerin önemli bir kısmı dil, din ve coğrafik yakınlık nedenleri ile Yunanistan'a yapılmakta, bunu sırasıyla A.B.D., Avustralya ve Afrika ülkeleri izlemektedirler¹⁸. Yurt dışına yapılan göçler yanında yurt içine, özellikle büyük kentlere de göçler olmaktadır. Bu kentlerin başında ise İstanbul gelmektedir. Dışarıya göç nedeni olarak belirtilen, gelir yetersizliği yanında öğrenim amacı ile de göçler olmaktadır. Ada'da yüksek öğrenim kurumlarının bulunmayışı, ve 1964 yılında çıkan bir yasa ile rumca öğretim yapan ilk ve orta öğrenim kurumlarının kaldırılışı, «Öğrenim» nedeni ile göçü hızlandıran bir etken olmaktadır. 1972-73 yılında dışarıya yapılan göçler 150 dolayında olup, bunun önemli bir kısmı öğrenim nedenine dayanmaktadır.

Ada'dan dışa yapılan göçler yanında, Ada'ya yapılan göçlerden de söz etmek gerekir. Ada'ya ilk toplu göç 1945 yılında Karadeniz bölgesinden gelen 45 aile ile olmuştur. İlçe merkezinde Çınarlı-Dereköy'e yerleştirilen göçmenler Ada koşullarına kolayca uyamadıklarından, zamanla Ada'dan ayrılmışlardır. Bugün bu göçmen grubundan 5 aile kalmıştır. Ada'ya büyük çapta yapılan ikinci toplu yerleşme ise 1973 yılı temmuz ayında olmuştur. Trabzon'un Çaykara İlçesine bağlı Şahinkaya Köyünden, genellikle genç nüfusdan oluşan 312 kişilik 61 aile Ada'nın Dereköy bölgesine 500 metre uzaklıkta bir dağ yamacına yerleştirilmiştir.¹⁹ Ada'ya getirilen Şahinkaya köylüleri, sel ve kayma nedenleri ile yeterince toprak

(18) Ada'dan göç eden rum asıllı nüfus, örneğin A.B.D. de New York da 3500 kişik «İmroz Mahallesi» kurmuşlardır.

(19) İlk gelişde bu kafileden 261 kişi gelmiş, geri kalan kısmı, hasat zamanından sonra Ada'ya gelecektir.

sahibi olmayan kişilerden oluşmaktadır²⁰. Ada'ya yapılan son göç Köy İşleri Bakanlığı ve İmar İskân Bakanlığı'nın Toprak-İskân Genel Müdürlüğünün ortaklaşa çalışmaları ile gerçekleştirilmiş; göçün gelmesinden önce, aile büyüklüğüne göre iki ve dört yatak odalı evler, cami, mandıra, fırın, kooperatif binası, köy odası, çeşme gibi kafilenin gerekli binaları yapılmış, tarım arazisi olarak da 47 dekar toprak ekilerek hazırlanmıştır²¹. Yönetim biçimi bakımından Dereköy'ün bir mahallesi olarak kurulan ve Şahinkaya mahallesi adını alan yeni göçmen grubu ile Ada'da memur olmayan yerleşik halkın sayısı artmış olmaktadır.

Ada'nın etnik yapısını dil ve din yönünden inceleyecek olursak, Rum asıllı yerli halk, yönetsel ve Türk asıllı kişilerle olan ilişkilerinde türkçe, kendi etnik grubu ile olan ilişkilerinde rumca konuşmaktadırlar.²² Ada'da etnik yapıya uygun olarak dîn de ikili bir görünümde: Türk asıllı halk müslüman, Rum asıllı halk ise Ortodoksudur. Etnik yapıdaki bu ikili durum halkın yaşantısında, ilişkilerinde, gelenek, görenek ve törelerinde daha genel bir deyimle kültürlerinde oldukça önemli farklılık yaratmaktadır.

IV — YÖNETSEL YAPI :

Ada'nın yönetsel yapısı, 1927 yılında 1151 sayılı «Mahalli İdareler Kanunu»na göre «Nahiye» olarak kurulmuş, 1950 den sonra ise ilçe durumuna getirilmiştir. Bugün Ada, İlçe Merkezi (İmroz) ve 5 köyden oluşmaktadır. Bu köyler, İlçe Merkezi aracılığı ile birbirlerine bağlanan kuzeyde Tepeköy, Kaleköy, ile Kaleköy ile Merkez arasında Bademliköy, Merkezin kuzey-batısında Zeytinliköy ile Ada'nın batı kısmına yakın Dereköy'dür.²³ Köyler arasında toprak yönünden geniş ve nüfus bakımından kalabalık olan köy Dereköy'dür. 1965 de 1494 olan nüfus, 1970 sayımında 672 olmuştur. Buradaki nüfusun önemli bir kısmı göç nedeni ile köyden ayrıl-

(20) Aynı köyden, sel nedeni ile 1959 yılında Kırıkhan bölgesine de bir kafiye gitmiştir.

(21) Göçmenlere, desteklemek üzere, Devlet bir yıl boyunca, karşılıksız olarak büyüklere 200, küçüklere ise 100 TL. vermektedir. Ayrıca hane başına 46 koyun ile 5 arı kovani karşılıksız olarak verilmiştir.

(22) Özellikle köylerde oturan çok yaşlı rum asıllı nüfus-daha çok kadınlar-türkçe bilmemektedir.

(23) Bkz. sh. 96 daki Gökçeada haritasına. Ada'da yönetsel birimlerin, özellikle köylerin eski adları rumca olup, şöyle idi : Zeytinliköy-Ayatodri, Tepeköy-Agridya, Bademliköy-Viligliki, Kaleköy-Castro.

mışdır. İkinci büyük köy Tepeköy, üçüncü büyük köy ise zeytinliköy'dür.

İlçe yönetim birimi olan Ada'da İlçe Merkezi, Çınarlı (Panayia), Yenimahalle (Eviambios), ve Devlet Mahallesi olarak üç mahalle-den oluşmaktadır. Mahalleler içinde en eskisi Çınarlı olup, diğer mahallelerin eklenmesine kadar Merkez, «Çınarlı» olarak adlandırılmakta iki. Yenimahalle 1950 yılında, Devlet Mahallesi ise, Devlet memurları için yapılan lojmanların gelişmesi sonucu mahalle olarak ilçe merkezine katılmıştır. İlçe merkezinde belediye hizmetleri İlçe belediyesince yapılmaktadır. Merkezde elektrik ve su her eve getirilmiş, kanalizasyon hizmeti ise forseptik çukurlarınca giderilmektedir²⁴. Ada elektriği herhangi bir doğa gücüne dayanmadığından jeneratörlerle bu gereksinme karşılanmakta, bu bakımdan Merkezde elektrik belirli saatlerde verilebilmektedir.

V — SOSYO - EKONOMİK YAPI :

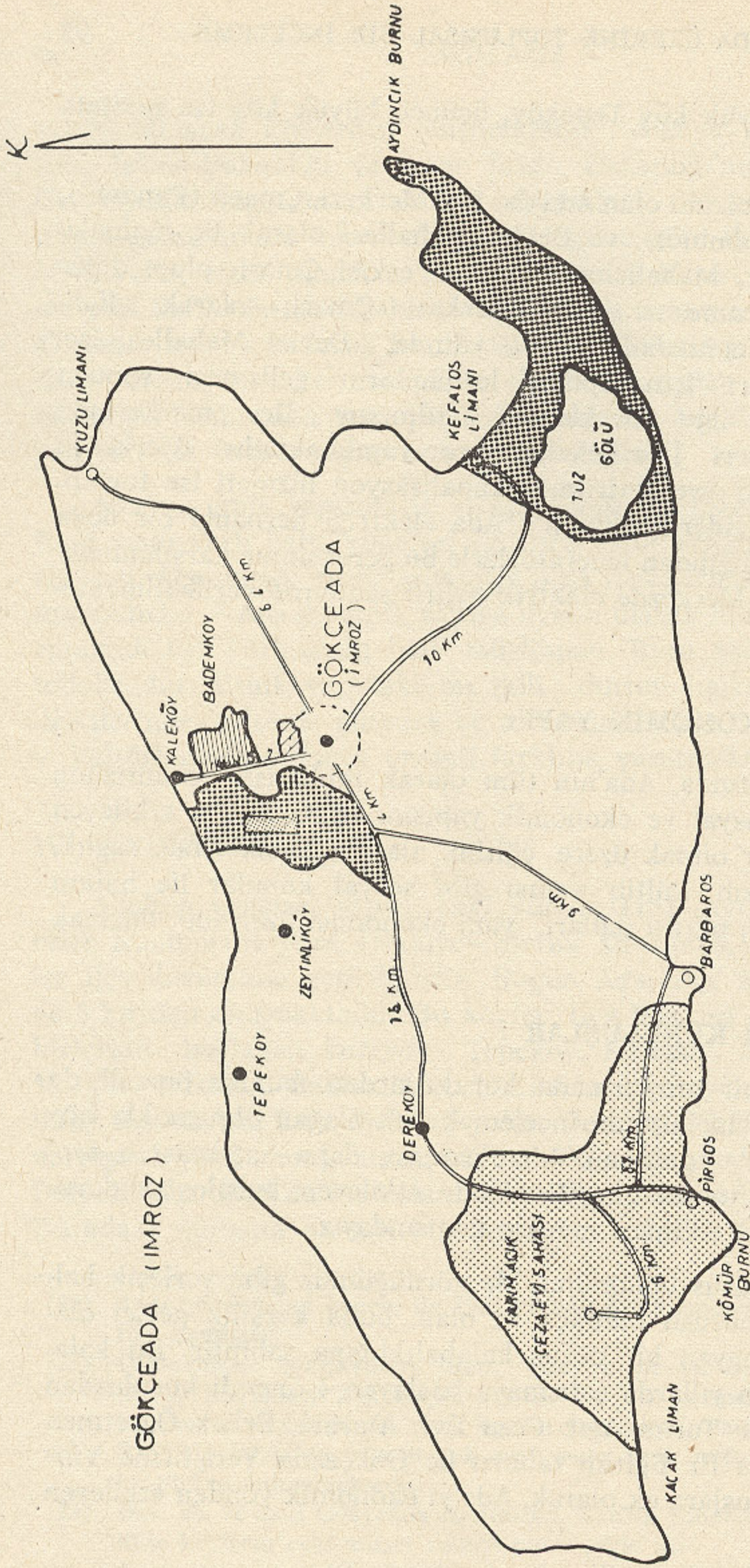
Bu başlık altında, Ada'nın tüm olarak toplumsal yaşantısının gerekleri olan sosyal ve ekonomik yapısını başta Ada'yı etkileyen büyük kuruluşlar olmak üzere eğitim, ulaşım, haberleşme, sağlık, din, adliye, turizm, kültür yapısı gibi sosyal konular ile halkın geçimini sağlayan uğraşı dalları, yani ekonomisi üzerinde durmak istiyoruz.

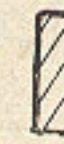

A. ÖNEMLİ KURULUŞLAR :

Sosyolojik bir araştırmada kuruluşlardan, bunlar önemli de olsa, ayrı bir başlık altında incelemek pek olağan olmamakla birlikte, kuruluşlar toplumun bir parçası, daha açıkcası o toplumu oluşturan ya da önemli ölçüde etkileyen kuruluşlar durumunda iseler, söz edilmesi gerekir kanısındayız.

Gökçeada, nüfus bölümünde de gördüğümüz gibi, yerleşik halkı bakımından nüfusu oldukça az olan, buna karşılık geçici olarak, düzenli olmayan bir nüfus kalabalıklığına sahiptir. Bu kalabalık, Ada'da son yıllarda çalışmaya başlayan 4 önemli kuruluşdan ötürüdür. Bunlar Tarım Açık Ceza Evi, Atatürk Erkek Öğretmen Okulu, Jandarma Er Eğitim taburu ile Gökçeada Yetiştirme Yurdu'dur. Bu kuruluşlara ek olarak, Ada'yı ekonomik yönden etkileyen

(24) Kanalizasyon projesi 1975 yılında uygulanacaktır.

	TARIM AÇIK CEZAEVİ SAHASI	22000 Dekar
	DEVLET ÜRETME ÇİFLİĞİ	11.480 Dekar
	JANDARMA TABURU SAHASI	1 690 Dekar
	İLKÖĞRETİM OKULU SAHASI	180 Dekar
	HAVA ALANI SAHASI	

bir diğer kuruluş Devlet Üretme Çiftliği ile yine Ada'nın gelecekte öneminin artmasına yardım edecek Hidrobiyoloji Enstitüsünü vermek gerekir.

1) Tarım Açık Ceza Evi²⁵ :

Ada'da ilçe örgütleri dışındaki en eski kuruluş «Gökçeada Tarım Açık Ceza Evi»dir. 1965 yılında Foça Açık Cezaevine bağlı olarak kurulan Gökçeada Tarım Açık Cezaevi, Mart 1968 tarihinde muhtar olmuş, tarım esasına dayalı bir cezaevidir. Tarım esasına dayanması nedeni ile, tarım yapılabilecek toprak Ada'nın güney-batısında, başlangıçta 22.555 dekar olarak kamulaştırma sonucu yerli halktan alınmıştır. Bugün ise toplam arazisi 16.000 dekar olup, geri kalan kısım Ada'ya gelen göçmenlere verilmiştir. İlçe merkezine 25 km. uzaklıkta Yuvalı adı verilen bölgede kurulan Cezaevi, 1000 hükümlüyü barındırabilecek büyüklüktedir. Diğer açık ve yarı açık cezaevlerine göre daha modern yapılan cezaevinin çeşitli uğraşı dalları için 8 atölye binası ile hükümlülerin yatmaları için dörder koğuşlu 7 yatakhane, modern, otomatik araçlarla donatılmış yemekhane, mutfak, hamam, sinema salonu, cami, çamaşırhane vardır. Atölyelerden şu anda çalışmakta olanları 1 zeytinyağı atölyesi, 1 terzihane, 1 kundura atölyesi, 1 halı atölyesidir. Ayrıca 1 salamurahane (süt ve peynir mandırası) ile 1000 tavukluk atölye de 1973 sonunda çalışmaya başlayacaktır.

Çalışma Kolları :

Açık cezaevinin baş uğraşı dalı, isminden de anlaşılacağı gibi, tarıma dayalı uğraşılardır. İklim koşullarının da sınırlandığı bu uğraşı dallarının başında, zeytincilik, buğday, arpa, sebze ve meyvecilik gelmektedir. Bunlar içinde özellikle Ada iklimine en

(25) Tarım Açık Cezaevleri 647 sayılı Cezaların İnfazı Hakkındaki kanunun getirdiği yeniliklere dayanılarak kurulmuştur. Amaç, hükümlüyü tekrar topluma kazandırmak, ona meslek öğretmek ve hükümlüyü Devlete yük etmekten kurtarmaktır. Bugün açık, yarı açık cezaevi olarak 19 tane vardır. «Açık cezaevleri, aralıksız bir hapis devresi için suçluları hapis eden ve kaçmalarına önleyecek maddi vasıtaları olmayan, yarı açık cezaevleri ise, dıştan koruma ile ilgili personeli olmamakla birlikte firara karşı maniaları olan müesseselerdir.»

«Türk İnfaz Sistemi ve İslâh Kurumları», Ankara Yarı Açık Cezaevi Matbaası, T.Y. sh. 168.

Ayrıca, açık cezaevleri ile ilgili geniş bilgi için bkz. Dr. GÖLCÜKLÜ, Feyyaz, «Açık Müesseseler», S.B.F. Dergisi, Cilt XI, yıl 1956, Sayı : 2 Yeni Matbaa, Ank., sh. 1-16.

uygun olan ve kamulaştırma sırasında da bir kısmı hazır olan zeytincilikdir. Bugün için Cezaevi'ne ait 18.000 zeytin ağacı vardır. Yıllık yağ üretimi 45-50 ton arasında olup, ayrıca 5-10 ton arasındaki zeytinden de sabun yapılmaktadır. Zeytinden sonraki önemli uğraşı dalı üzumdür. Yılda 10-30 ton arasında ürün elde edilmekte, bunlar Tekel Fabrikalarına ya da halka ucuz olarak satılmaktadır. Meyvecilik dalında bir diğer ürün de armuttur. 5.000 armut ağacı vardır. Ada iklimine uygun olan bir diğer meyve türü bademcilik de 500 ağaçla Cezaevinin tarımla ilgili uğraşı dallarına girmektedir.

Cezaevinde hayvancılık da önemli bir uğraşı dalıdır. Cezaevi topraklarında 7000 koyun- kuzu (bunların 5.000 i damızlık 2.000 i kesimlidir), 250 büyük baş hayvan bulunmaktadır. Ayrıca tavşan ve tavuk yetiştirme çalışmaları başlamıştır. Cezaevinin denizde kıyısı olması nedeni ile balıkçılık çalışmaları 1972 yılına kadar önemli bir uğraşı dalı iken, bu tarihte çıkan «Su Ürünleri Kanunu»n yasaklamalarından ötürü, yalnızca kıyı balıkçılığı kalmıştır. Bu da cezaevinin kendi gereksinmesini karşılamaktadır. Gökçeada Tarım Açık Cezaevinde tarım ve hayvancılık yanında diğer uğraşı dalları da önemli bir yer tutmaktadır. Bu uğraşı dallarından en önemlisi, giderek daha da önem kazanacak olan, halı dokuma çalışmalarıdır. 50 tezgâhlı halı atölyesinin şimdilik 20 tezgahı tam olarak çalışmakta ve hereke halısı tipinde halı yapılmaktadır²⁶. Cezaevinde halı uğraşısının yanında 1972 yılında çalışmaya başlayan terzihane, cezaevinin kendi gereksinimleri ile diğer cezaevlerinin giyim eşyası yapımını karşılamaktadır. Ayrıca kundura atölyesinde tüm Türkiye cezaevlerinin kundura-postal gereksinimleri karşılanmaktadır.

Personel ve hükümlü durumu :

Gökçeada Tarım Açık cezaevi 13 yönetsel işlerle görevli personel, 13 gardiyan ve 659 hükümlüden meydana gelmektedir²⁷. Ayrıca işçi niteliğinde bir halı atölyesi şefi ile deniz ulaşımında kaptan olarak görev yapan bir eleman daha vardır.

(26) Cezaevinde yapılan halılar Adalet Bakanlığı ile Sümerbank anlaşması gereğince m² si 1972 de 950 TL. 1973 de 1250 TL. üzerinden Sümerbank'a verilmekte, Sümerbank ise bunları 2000 TL. üzerinden satmaktadır. Cezaevi şu anda özel sipariş kabul edememektedir. Ancak halı tezgahlarının tümü üretime geçince yüzde 15 oranında özel sipariş kabul edebilecektir.

(27) Cezaevinin sorumlu mümessil savcısı aynı zamanda İmroz Adliyesinin de savcısıdır.

Cezaevinde bulunan hükümlüler, diğer açık ve yarı açık cezaevlerinde bulunan hükümlüler gibi aynı yöntemle Adaya gelmekte, kendi uğraşı dallarına ya da eğilimlerine göre çeşitli işlerde çalıştırılmaktadırlar²⁸. Hükümlüler Cezaevi içinde çeşitli kollarda çalışdıkları gibi, İlçe merkezinde de çalışabilmektedirler. 22 hükümlü özel sektörde işçi olarak, 4 hükümlü ise İlçe merkezinde Cezaevine ait kantin, kasap, petrol satış bayii ve şöför olarak görevlidir. Gerek Cezaevi içerisinde, gerekse ilçe merkezinde çalışan hükümlüler normal çalışma saatleri içinde, sabah 8-12, öğleden sonra 13.30-18 arası, çalışmakta, pazar ve bayram tatillerinde ise çalışmamaktadırlar.

Cezaevinden, kuruluşundan beri kaçma olayları olmakta, ancak bunların oranı, adanın çevresinin deniz olması nedeni ile, diğerlerine göre daha azdır. Ortalama olarak yılda 20 kaçma olayı olmakta iken, son Af yasaının çıkacağı söylentileri bu sayıyı iki katına çıkarmıştır²⁹.

Özetlemek gerekirse, Gökçeada Tarım Açık Cezaevi, diğer benzerleri gibi, hükümlüyü tekrar topluma kazandırmak amacı ile devlete yük olmadan hükümlülük süresini doldurma amacını gütmekten başka, Ada ekonomisine belirli ölçüde de katkıda bulunmaktadır. Özellikle İlçe Merkezinde gerek Cezaevi ürünlerini ve gerekse dışarıdan getirttiği malları ucuz olarak satması, ayrıca kasap ve tek petrol bayininin hükümlüleri tarafından çalıştırılması Ada'ya canlılık getirmektedir. Hükümlülerin gerek çalışmaları sırasında, gerekse izinli buldukları sıralarda suç işleme durumları ise pek ender görülmekte olup, daha çok hırsızlık gibi suçlar işlenmektedir.

2) Devlet Üretme Çiftliği (D.Ü.Ç.)³⁰ :

Tarım Bakanlığı'na bağlı Devlet Üretme Çiftlikleri Genel Mü-

(28) Hükümlülerin Ada'ya gelişlerindeki yöntem şöyledir . Altı aylık müşahade devrinden sonra sicillerindeki duruma göre açık ya da yarı açık cezaevlerine gönderilmektedirler. Hükümlüler, 2548 sayılı Cezaevleri Yapı Pulları Hasılatı Kanununa göre, kalfa, çırak ve usta olarak 5,5, 5, TL. gündelik almakta, bunun yine yasaya göre, 365 Krş.u yeme-içme bedeli olarak kesilmekte, kalan ise 'kumbaralarına' atılarak Kuruma borç yazılmaktadır. Döner sermaye olarak çalışan bu kurum, hükümlünün cezasını tamamladıktan sonra çıkışında hükümlüye geri verilmektedir.

(29) Bilgiler Açık Cezaevi Müdürü, Cumhuriyet Savcısı İsmail Uygun'dan alınmıştır.

(30) Bilgiler Çiftlik Müdürü Eşref Tanış'dan alınmıştır.

dürlüğünün Gökçeada'da kurduğu Üretme Çiftliği 1966 nisan ayında çalışmaya başlamıştır.³¹ Kamulaştırma yolu ile alınan Merkez ovasında 8144 dekar, Kefaloz bölgesinde ise 5.300 dekar olmak üzere toplam 13.444 dekarlık bir arazi üzerinde kurulmuştur³². Çiftlik kuruluşundan beri, iklime uygun olmaması bakımından portakal-limon dışında, her türlü meyve, sebze, tahıl ürünleri ve hayvancılıkla uğraşmaktadır. Kuruluşunda tam kapasite ile çalışmayan Çiftlik, giderek her türlü üründe tam üretime geçmektedir. Kurumun, kuruluşdan bu yana ürettiği ürünler şöyledir :

Toprak Ürünleri (Kg. olarak) :

Yılı	Buğday	Arpa	Bağcılık	Meyvecilik	Sebzecilik	Zeytincilik
1967	—	—	9.616	412.549	17.215	—
1968	—	1.500	5.979	13.612	24.267	212.517
1969	—	18.100	5.307	3.003	22.919	25.947
1970	42.490	24.350	305	1.302	18.450	36.368
1971	80.605	55.445	—	1.450	41.280	350.000
1972	40.000	32.000	—	4.402	99.121	450.000

Tablodan da açıkça görüleceği üzere, ilk kuruluş yıllarında tahıl ürünleri buğday ve arpa ile zeytin üretimi yoktur. Çiftlik ancak 1970 yılından sonra iklime uygun her türlü üretimi yapmaya başlamıştır. Ada'nın belirgin ürünü olan zeytin ile çeşitli meyve ve sebze 1972 yılında en yüksek üretim düzeyine getirilmiştir.

Gökçeada Devlet Üretme Çiftliği daha çok küçük baş hayvan üretimi, tavuk ve arıcılık ile uğraşmaktadır. Bu ürünlerde başlangıçtan beri üretim şöyledir :

(31) Devlet Üretme Çiftlikleri (D.Ü.Ç.), 7.6.1949 tarih ve 5433 sayılı «Devlet Üretme Çiftlikleri Genel Müdürlüğü Görev ve Kuruluş Kanunu» na göre kurulmuştur. Kuruluş amaçları ve çalışma alanları, adı geçen kuruluş yasasının I. maddesinde şöyle belirtilmektedir: «Yurt çiftliğinin ziraî verimini arttırmak, istihsalini çeşitlendirmek ve mahsulün kalitesini yükseltmek amacı ile iyi tohumluk, damızlık ve fidan ihtiyacını sağlamak, tarım alanında çiftciye örneklik ve öğreticilik etmek üzere...» *T.C. Ziraat Vekaleti, Devlet Üretme Çiftlikleri Umum Müdürlüğü Kanun ve Talimatnameleri*, Ege Matbaası, Ank., 1959, sh. 3-17. Bugün tüm yurttaki D.Ü.Ç. ri 3 tohumluk ve 21 üretme olmak üzere 24 adettir.

(32) Kamulaştırma için toplam olarak 4.100.000 TL. ödenmiş, bunun 700.000 TL. sı Döner Sermayeden verilmiştir.

Yılı	Koyun-Kuzu eti	Süt	Yün	Yumurta	Bal
1967	—	9.815 (kg.)	566 (kg.)	269 (adet)	3.420 (kg.)
1968	269 (adet)	14.588	823	102.747	2.764
1969	569	30.823	1.821	96.054	1.459
1970	850	61.367	2.823	—	1.213
1971	1.444 (10 dana)	64.618	4.633	116.134	1.022
1972	1.384	93.290	4.070	120.275	576

Çiftlik Ada yiyeceğine büyük ölçüde etkili olmaya başlamıştır. Normal piyasa düzeyinden aşağıda, aracısız olarak, ürünlerini halka verdiği için Ada ekonomisine büyük katkısı vardır. Ayrıca, Çiftlikte iş olanığının açılması bakımından da yararlı olmaktadır. Bugün için Çiftlik, genellikle Anadolu'dan getirilmiş 81 süreklili işçi, kış aylarında özellikle zeytin toplama zamanlarında ise 350 ye yaklaşan işçi çalıştırılmaktadır. Çiftliğin yönetsel kademelerinde ise 9 kişi vardır. Çiftliğin bugünkü bütçesi 3 milyon TL. dolayında olup, bunun önemli bir kısım döner sermayeden karşılanmaktadır³³.

3) Gökçeada Yetiştirme Yurdu³⁴ :

Gökçeada Yetiştirme Yurdu 1966 yılında İmroz'da kamulaştırılan eski Rum Ortaokulu binasında kurulmuştur. Çanakkale iline bağlı üç yetiştirme yurdundan biri olan Gökçeada Yetiştirme Yurdu, 100 çocuk alabilecek genişliktedir. Son duruma göre Yurtta 96 çocuk kalmaktadır. Genel olarak yetiştirme yurtlarına alınacak çocuklardaki 6-18 yaşlar, Ada'da 12-18 olarak kayıtlanmıştır³⁵. Yetiştirme Yurdundaki çocuklar yaş ve öğretim durumlarına göre, Ada'daki Orta okul ile Atatürk Öğretmen Okulunda öğrenim yapmaktadırlar. Bir öğrencinin ortalama maliyeti 1.300 TL. olarak hesaplanmaktadır³⁶. 1972-73 öğretim yılında bu çocukların 36 sı or-

(33) D.Ü.Ç. bütçeleri Döner sermayeden ve yüzde 10 katma bütçeden yararlanmaktadırlar. Ancak, çiftliklerin kuruluşunda yatırımlar önce Devlet tarafından yapılmakta, Çiftlikler daha sonra bunu döner sermayelerinden ödemektedirler.

(34) Yetiştirme Yurtları, 15.5.1957 tarihinde kabul edilen 6972 sayılı «Korunmaya Muhtaç Çocuklar Hakkındaki Kanun»a dayanılarak kurulmaktadırlar.

(35) Yetiştirme yurtlarına çocukların gelmesi, ana-babasız ya da korunmaya muhtaç çocukların, sulh hukuk mahkemelerinin kararına dayanılarak Valiler tarafından İlk Öğretim Müdürlüğü'ne bildirilmesi şeklinde bir yöntemle olmaktadır.

(36) Yetiştirme Yurtlarının bütçeleri, Mahalli İdareler, Belediye ve M.E.B. tarafından karşılanmaktadır.

taokulda, 33 ü öğretmen okulunda 20 si aile yanında, 1 i lise, 1 i astsubay okulunda öğrenim yapmaktadır. Yurtta iki grup öğretmeni, çocukların okul dışındaki çalışmalarını düzenlemekle görevlidir³⁷.

4) Gökçeada Atatürk Öğretmen Okulu³⁸:

Gökçeada'da toplum yaşayışını etkileyen bir diğer önemli kuruluş da 1964-1965 öğrenim yılında 50 öğrenci ile öğrenime başlayan Atatürk Erkek Öğretmen okuludur. Başlangıçta yalnızca erkek öğrenci alan okul giderek kız öğrenci almaya başlamıştır. «Türk kültürünü yaymak, Türk toplumu yararına kültür birliğini sağlamak amacı...» ile kurulan okul 1000 öğrenci alabilecek büyüklükte 100 dekarlık bir arazi üzerine kurulmuştur. 1968 yılında ilk mezunlarını veren okulun, 1972-73 öğretim yılında 750 si yatılı 80 i gündüzlü olmak üzere 830 öğrencisi vardır. Ada dışından okumaya gelen öğrenciler yatılı, yerli halktan okuyan —çoğu kız olmak üzere— öğrenciler ise gündüzlü okumaktadırlar. Yatılı öğrenciler, Ankara'da D.P.T. ile M.E.B. nin ortaklaşa seçmeleri sonucu Ada'ya gelmektedir.

Okulda bir çeşit 'kendi kendine yetme' siyasi güdülmekte ve genel olarak 7 yıl süreli öğretmen okullarında izlenen yöntem, 4 yıllık olmasına rağmen, burada da izlenmekte; öğrenciler başta ağaçlandırma olmak üzere, bağcılık, sebzeçilik, tavukçuluk, yemekhane, yatakhane bakımı vb. dallarda kendi kendilerine yetmektedirler. Okulda spor çalışmaları da oldukça ilerlemiş olup, Yurt çapında çeşitli alanlarda dereceler alınmıştır.

5) Hidrobiyoloji Enstitüsü

Ada'da önemli bir diğer kuruluş «Hidrobiyoloji Balıkçılık ve Süngercilik Araştırma Enstitüsü»dür. Akdeniz ve Ege denizindeki balık ve süngeri yararlı duruma getirmek amacı ile Su Ürünleri Genel Müdürlüğü tarafından 1972 yılında kurulan Enstitü İstanbul Üniversitesi Fen Fakültesince çalıştırılmaktadır. Enstitü bugüne dek yaptığı çalışmalar sonucu, Ege denizinde ve Ada çevresinde 75 balık ile 14 sünger türü bulmuştur³⁹. Sünger kültür çalışmaları yanında deniz verimliliğini ölçme anlamına gelen plankton çalış-

(37) Bilgiler Ağustos 1973 de Yetiştirme Yurdu Müdürü Mehmet Saraçoğlundan alınmıştır.

(38) Bilgiler Ağustos 1973 Okul Müdüründen alınmıştır.

(39) Ege ve Akdenizdeki balık türü 47 olarak belirtilmektedir.

maları da yapmaktadır. 26 kişilik oldukça geniş bir uzman kadrosu ile çalışması öngörülen Enstitüde, şimdilik tüm personel sayısı 12 dir⁴⁰.

Enstitü'nün şu anda ve belki de yakın bir gelecekte Ada'nın sosyal ve ekonomik yaşantısına bir katkısı söz konusu olmazsa da, ileride çalışmalardan alınacak sonuçlara göre yapılacak plânlama ve yatırımlarla yalnız Ada'ya değil, çevreye, Ege Denizindeki diğer kıyı yerleşme merkezlerine de yararı olacağı kesindir⁴¹.

6) Jandarma Er Eğitim Taburu

2. derecede askerî yasak bölge içinde kalan Ada'da bir Jandarma Er Eğitim Taburu bulunmaktadır. 1964 yılında İlçe Merkezi ile Kaleköy arasındaki Bademliköy dolaylarında kamulaştırılan 1.690.053 m² lik bir sahada yer alan Tabur, Ada'nın özellikle sosyal yaşantısına etki yapan önemli bir kuruluştur. Jandarma Er Eğitim Taburu ile doğrudan ilgisi olmamasına rağmen, bu başlık altında sözünü edebileceğimiz bir diğer kuruluş da Ada'nın iç ve dış güvenliği ile ilgili **İlçe Jandarma Komutanlığı**dır. Özellikle kaçakçılığı önlemek amacı J. 13 ve J. 35 sayılı Jandarma Avcı Botlarının Ada güvenliğine önemli katkısı olmaktadır.

7) Diğer Kuruluşlar :

Ada'da yukarıda anılanlardan başka, Ada'nın sosyo-ekonomik durumunu büyük çapta etkileyen, büyük yatırımlar sonucu kurulmuş örgütler yoktur. Ancak, yine de Ada ekonomisine katkısı olan bir iki küçük kuruluşdan söz etmek gerekir. Bunların başında ticaret dünyasının bugün vaz geçilmez parçası olarak gözüken bankalardır. Ada'da bankacılık işlemleri yapan iki banka şubesi vardır. Bunlar Ziraat Bankası ile İş Bankasıdır. 1947 de Ziraat Bankası, 1967 yılında da İş Bankası kurulmuştur. Ada ekonomisine küçük çaptada olsa katkısı olan bir diğer kuruluş Sümerbank'dır. 1966 yılında kurulan Sümerbank, yalnızca Sümerbank'ın ürünlerini satmakta olup, bankacılık işlemleri ile uğraşmaktadır.

(40) Bilgiler Ağustos 1973 de Enstitü sorumlusu Biolog Nurettin Gökalp'den alınmıştır.

(41) Kısa süreli çalışma sonuçlarına göre, Ada dolaylarında balık konserve fabrikasını besleyebilecek nicelikte balık olduğu saptanmıştır. Ayrıca, kültür sünger denemeleri de Ada için önemli gelir kaynağı olabilecek sonuçlar vermektedir.

B. EĞİTİM

Ada'da eğitim ile ilgili olarak ilk, orta ve öğretmen okulu düzeyinde öğretim kurumları vardır. Ada'da öğretim, 10 temmuz 1964 tarih ve 502 sayılı Yasanın çıkışına kadar, yerli halkın büyük bir kısmının Rum asıllı olmasından ötürü rumca, Türk asıllı olanlar için ise ayrıca türkçe eğitim yapılmakta idi. 502 sayılı Yasa, azınlıkların kendi dilleri ile Ada'da eğitim yapma olanağını kaldırdığından, bu tarihten sonra tüm Ada'da öğrenim türkçe olarak yapılmaya başlanmıştır. Bugün için Ada'da 1 i ilçe Merkezinde, 5 i köylerde olmak üzere 6 ilkokul, İlçe Merkezinde bir orta okul ile ilk öğretime 1964-65 öğrenim yılında başlayan Atatürk Öğretmen Okulu vardır. Bundan başka, Merkezdeki ilkokula bağlı olarak 5-6 yaşlarındaki çocuklar için ana okulu vardır. Genellikle memur çocukları alınmakta, türkçe bilmeyen çocuklara da dil öğretimi yapılmaktadır. İlkokula giden çocukların durumları, toplumun etnik yapısına göre özellik taşır; 502 sayılı Yasa gereğince Türk ve Rum asıllı çocuklar birlikde okumaktadırlar. Öğrencilerin etnik bakımdan durumları ise, yasadan önceki duruma göre ters yönde değişmektedir. Örneğin Merkezdeki ilkokulda 1966 yılında yüzde 80 Rum asıllı, yüzde 20 Türk asıllı öğrenci varken, bugün bu oran Türk asıllı öğrenci oranının yükselmesi şeklinde değişmiştir⁴². Bugün için tüm Ada ilkokullarında okuyan öğrencilerin etnik ve kız-erkek durumları şöyledir⁴³ :

	Merkez'de			Dereköy			Zeytinli-köy			Tepeköy			Kaleköy		
	K	E	T	K	E	T	K	E	T	K	E	T	K	E	T
Türk Asıllı	93	89	182	4	5	9	—	1	1	—	—	—	—	4	4 ⁴⁴
Rum Asıllı	36	25	61	18	15	33	13	5	18	9	3	12	1	1	2
Genel Toplam	129	114	243	22	20	42	13	6	19	9	3	12	1	5	6

42) Azınlık okullarının kapatılmasını öngören yasadan önce, örneğin 1961 yılında türkçe öğretim yapan Cumhuriyet İlkokulunda 40 Türk asıllı öğrenci varken, rumca öğrenim yapan ilkokulda 211 rum asıllı öğrenci vardı.

(43) Bilgiler İlçe kaymakamı Mehmet Özden'den Eylül 1973 de alınmıştır.

(44) Ada'nın Bademliköy'ünde, Türkiye'nin hemen hemen hiçbir yerinde görülmeyen bir durum vardır. Köyde, birçok Anadolu köylerindeki gibi modern bir ilkokul binası ve öğretmeni olmasına rağmen okula öğrenci gelmemektedir.

1972-73 öğretim yılına göre Ada'daki öğrenci durumu, tablodan da açıkça görüldüğü gibi, kız-erkek öğrenci bakımından çok belirgin bir fark olmamasına karşın, etnik gruplar bakımından önemli farklar vardır. Türk asıllı öğrencilerin Merkezdeki Cumhuriyet ilkokulunda oranları yüzde 75 olmasına karşılık, köylerde yerleşik Türk asıllı ailelerin çok az olmasından ötürü en fazla (Dereköy'de) yüzde 20 oranında bulunmaktadır. Birçok köyde ise 1-2 öğrenciyi geçmemektedir.

Ada'da orta eğitim yapan iki kuruluşdan biri İlçe Merkezinde bulunan Orta okul ile yine aynı yerde bulunan Atatürk Erkek Öğretmen okuludur. 502 sayılı Yasadan önce rumca yapılan orta öğretim, Yasa ile türkçe yapılmaya başlanmıştır. Bugün öğrenci sayısı 34 ü kız olmak üzere 126 dır. Etnik bakımdan öğrencilerin durumları ise 4 ü kız, 3 ü erkek olmak üzere 7 Rum asıllı öğrenci okumaktadır⁴⁵. Beş şubeli Ortaokul'da her sınıfta 21-25 öğrenci vardır. Genel olarak Anadolu ilçelerindeki benzerleri ile karşılaştırıldığında, birçok yönlerden modern; araç ve gereç bakımından tam donanımlı olduğu görülür.

Ada'da lise düzeyinde öğretim yapan diğer orta öğrenim kurumu olan Atatürk Öğretmen Okulu, «Önemli Kuruluşlar» adı altında incelenmişti. Bu okulda etnik bakımdan bir karşım olmayıp, okuyanların tümü Türk asıllıdır.

Özetlemek gerekirse, nüfusun çok az olmasına rağmen her köyde ilkokul bulunması, orta öğretimi ilçe dışına çıkılmadan, en uzağı 18 km. olan köylerden İlçe Merkezine gelinerek yapılabilmesi, ayrıca bir meslek kazandıran lise düzeyinde öğretim kurumu Öğretmen Okulunun bulunuşu, Ada'da eğitim-öğretimin, yine Anadolu'nun birçok yerleri ile kıyaslandığında çok iyi durumda olduğu sonucuna varabiliriz.

C. ULAŞIM VE HABERLEŞME :

Toplumların yapısını inceler, araştırırken genellikle ulaşım ve haberleşme, o toplumun dışarıya açılışını göstermesi bakımından bir başlık altında incelenmektedir⁴⁶. Bundan ötürü biz de araştır-

(45) Okulun, rumca öğretimi sırasında 75-80 Rum asıllı öğrencisi varken, eğitimin türkçe yapılmasından sonra bu sayı çok azalmıştır. Okulda toplam olarak öğrenim gören 7 Rum asıllı öğrenci de İstanbul ve Yurt dışında giriş sınavlarını kazanamayan ya da dışarıda okutma gücü olmayan ailelere ait çocuklardır.

(46) Örneğin, Prof. İbrahim Yasa, a.g.e. de heriki konuyu bir başlık altında incelemektedir., sh. 84-88.

mamızda bu iki konuyu aynı başlık altına almayı yararlı gördük. Ulaşımın geniş anlamı ile haberleşme ile yakından ilgili olduğu, ulaşımın ne kadar düzenli ve geniş olursa, haberleşmenin de o denli düzenli olacağı bugün kabul edilmektedir.

1. Ulaşım :

Ada'nın ulaşımını iç ve dış olmak üzere iki kısımda incelemek gerekir. Dış ulaşım ile iç ulaşımın birbirinden tüm olarak farklı olduğu Ada'da dış ulaşım, Ada'ya özgü Gökçeada feribotu ve İstanbul'dan gelen gemilerle yapılmaktadır. Deniz ulaşımı, Ada'nın Anadolu ve dünya ile bağlantısını oluşturan tek yol olduğundan 1970 lerden sonra Devletin bu konuya yatırımları olmuş, önce liman, arkasından da feribot yaptırılmıştır. 1970 yılında Ada'nın bugünkü ulaşımının yapıldığı Kuzu limanının yapımına kadar deniz ulaşımı, kuzeyde küçük bir balıkçı iskelesine sahip Kaleköy'den motorlarla taşıma biçiminde yapılmakta idi. 1970 yılında kuzey-batıda Kuzu limanı denilen yerde liman yapılması ile deniz ulaşımı buradan yapılmaya başlanmıştır. 1972 yılına kadar ulaşım yine eskiden olduğu gibi İstanbul'dan haftada iki kez Ada'ya gelen Gemlik ve Ayvalık gemileri ve balıkçı motorları ile yapılmakta iken, bu tarihte yapımı tamamlanan Gökçeada feribotu⁴⁷ ile hergün yapılmaya başlanmıştır. Bugün Ada'ya çarşamba ve cumartesi günleri İstanbul - Marmara adası - Avşa - Karabiga - Şarköy - Gelibolu - Bozcaada yolu ile Ayvalık ve Gemlik gemileri ve Çanakkale - Bozcaada - Gökçeada yolu ile Feribotla haftada 5 gün olmak üzere hergün deniz ulaşımı yapılmaktadır⁴⁸. Eskiden insan ve eşya naklinde kullanılan deniz motorları ile ulaşım, bugün artık çok ender yapılmaktadır.

Ada'nın dış ulaşım yolu olarak düşünülebilecek ikinci bir yol havayoludur. Bugün için D.Ü.Ç. toprakları içerisinde Çiftliğin amaç-

(47) Gökçeada feribotu 9 metre eninde, 44 m. boyunda, 490 beygir gücünde, 132 yolcu ve 7 oto alabilecek büyüklüktedir. Saatte 12 mil hız ile gidebilen feribotun 33 personeli vardır. Devlet Deniz Yolları İşletmesine bağlı olarak çalışan feribot, iki ay süre ile değişen tecrübeli kaptanlar tarafından yönetilmektedir.

(48) Hergün ulaşım yine denizin dalgalı olmadığı zamanlarda yapılabilmektedir. Kuvvetli kuzey-poyraz rüzgarlarının estiği zamanlarda deniz ulaşımı —özellikle feribot ulaşımı— yapılamamaktadır. Buna neden olarak da feribotun küçük yapılışı ile limanın iyi ve gereken nitelikte yapılamamış olması gösterilmektedir. Gerçekten de Liman, 'Balıkçı limanı' olarak yaptırılmış ve ancak 'iyi havalarda girebilir' kaydı ile gemilerin limana girmelerine izin verilmiştir.

ları ve askerî araçların getirilmesinde kullanılan bir havaalanı vardır⁴⁹. Ancak, bu yol şimdilik yoğun bir hava trafiğine açık olmayıp, yalnızca gerektiğinde yukarıda belirtilen amaçlarla kullanılmaktadır.

Ada'nın dış ulaşımı özetlenecek olursa, tek bir ulaşım-deniz ulaşımına-sahip olduğu, bu ulaşımın ise deniz ve hava koşullarına bağlı olarak yapılabildiği sonucu ortaya çıkmaktadır.

Ada'nın iç ulaşımına gelince, Ada'nın yerleşim birimleri arasındaki yollar, Ada'nın iç ulaşımını meydana getirmektedir. Yine burada da Ada'nın küçük oluşu, yolların azlığına, gerekli yatırımların yapılmamış olması da bu yolların bozuk olmasına neden olmaktadır.

Ada'nın iç ulaşımı Merkez ilçe (İmroz) ile 5 köy arasındaki 42 km. lik yoldan oluşmaktadır. Yollar stablize (çakıl zeminli) olup, köylerin birbirleri ile bağlantısı ancak merkezdeki ilçeden olmaktadır⁵⁰. Çanakkale Karayollarının bakımından olan yollar, Ada'ya feribot seferlerinin başlamasından sonra daha geliştirilmiş ve bakımlı duruma getirilmiştir. Ancak buna rağmen yolların çakıl zeminli olması, özellikle kış aylarında iç ulaşımı zorlaştırmaktadır. İlçe merkezinde ve köylerin bir kısmında (Zeytinliköy, Dereköy gibi) yollar parke taş döşemedir.

Ada'da ulaşım otobüs, minibüs, taksi ve çeşitli kurumlara ait özel araçlarla sağlanmaktadır. Özellikle feribot gelişimi ile taşıt sayısında artma olmuş; bugün merkez ilçe ile köyler arasında 6 minibüs, 7 kamyonet, 7 kamyon, 3 otobüs, 5 taksi insan ve eşya naklini sağlamaktadır. Toplam olarak ilçe belediyesine kayıtlı araç sayısı 64 olup, yukarıda belirtilen araçların dışında kalan 36 araç özel ve resmî kuruluşlara aittir⁵¹.

2. Haberleşme :

Haberleşme genel, geniş bir kavram olup, gerek kişisel haberleşmeyi gerekse kitle haberleşme araçlarına karşı olan tutumları içerir. Bu bakımdan Ada'nın haberleşme durumunu incelerken, toplumun bu iki tür haberleşmesinden de söz etmek gerekmektedir.

(49) Havaalanının yapımına 1968 yılında başlanmış, 1972 yılında tamamlanmıştır. 110 dekarlık bir arazi üzerine yapılmış olan alan 1200 m. boyunda 30 m. genişliğinde olup, herhangi bir işleyişe sahip değildir.

(50) Yolların durumu için bkz. sh. 96 daki Gökçeada haritasına.

(51) Bilgiler Belediye Başkanı İstavro İstavropulo'dan alınmıştır.

Ada'nın kişisel türden olan yani Ada ile dış dünya arasındaki haberleşmeler, diğer toplum yapılarında görüldüğü gibi, PTT aracılığı ile sağlanmaktadır. Ada'da biri Merkez İlçede, diğeri ise Dereköy'de iki PTT şubesi vardır. Ada'ya mektup ve benzeri haberleşmeler deniz ulaşımının elverdiği ölçüde ve sürede gelebilmektedir. Bu konuda trafik, özellikle Ada'ya Öğretmen okulu ve Açık Cezaevinin gelmesinden sonra daha da yoğunlaşmıştır. Kişisel haberleşme olan telgraf da yine olağan yoldan yapılmakta, telefon haberleşmesi ise, Ada içinde ve dışında değişiktir. Ada içinde telefon haberleşmesi, birçok Anadolu ilçe ve bucağında yapılan türden «manyotolu» telefonlarla, yani PTT telefon santrali aracılığı ile yapılabilmektedir. Ada'nın dış ile olan telefon görüşmeleri ise, denizden giden telefon kablosu ve telsiz telefon yolları ile yapılmaktadır. Ada içindeki telefon abonman sayısı 12 si Devlet kurumlarına ait olmak üzere 74 adettir. Özel telefonların ise önemli bir kısmı Devlet memurlarına aittir.⁵²

Ada'nın kitle haberleşme araçlarına yani radyo-televizyon, gazete, kitap, dergi, sinema gibi araçlara açıklık durumu ise şöyle bir görünümündedir: Ada'ya özgü herhangi bir radyo vericisi yoktur. TRT İstanbul, İzmir radyoları iyi, Ankara radyosu ise orta derecede dinlenebilmektedir. Ada'da yabancı radyo istasyonlarından özellikle Yunan ve Bulgar radyoları ile VOA (Voice Of America) Amerikanın Sesi radyoları iyi bir şekilde dinlenebilmektedir. Ada'da Merkez PTT sine kayıtlı radyo alıcısı sayısı 1206, Dereköy PTT sine kayıtlı sayısı ise 272 olmak üzere toplam 1478 radyo alıcısı vardır⁵³. Bu alıcılara kayıtsız portatif radyo alıcılarını da eklersek radyo alıcı sayısının daha da yükseldiği, bundan ötürü her 4 kişiye ya da her aileye bir radyo alıcısının düştüğü sonucuna varabiliriz ki bu sayı genel Türkiye ortalamasının çok üstündedir.

Ada'nın televizyon yayınlarına açıklık durumu ise, Türkiye de televizyon yayınlarının yeni başlamasından ötürü, türkçe yayınları izleme olanağına sahip değildir. Ada'da izlenebilen yayınlar Yunan ve Bulgar televizyonlarına aittir. Özellikle gerek iyi bir şekilde izlenebilmesi ve gerekse yayınların Ada'da oturan yerli halkın bildiği dil olan rumca olarak yapılması, Yunan televizyonunun ilgi ile izlenmesine neden olmaktadır. Ada'da PTT'ye kayıtlı televizyon alıcı sayısı 17'dir.

(52) Bilgiler Gökçeada PTT'sinden alınmıştır .

(53) Kamulaştırma İşlemlerinden önce bu sayı 2.000 idi.

Ada'nın yazılı basına karşı açıklığı ise ilginç bir durum göstermektedir. Ada'da herhangi bir gazete, dergi v.b. yazılı basın çalışmaları yapılmamaktadır⁵⁴. Ada'ya gelen yazılı basın ise, İstanbul'da yayınlanan günlük gazete ve dergilerdir. Feribotun gelmesine bağlı olarak Ada'ya hergün toplam 250 dolayında gazete gelmekte olup, 102 si abonelere dağıtılmaktadır. Bunların gazete türlerine göre dağılımı şöyledir :

Modern gazete	45 adet
Hürriyet	35
Milliyet	30
Günaydın	30
Tercüman	25
Gün	20
Kelebek	20
Okey	20
Cumhuriyet	15
Yeni Ortam	2

Ada'ya ayrıca *Hayat*, *Salata*, *Gır Gır*, *Foto Roman* gibi haftalık dergilerle haftalık gazete olan *Halk* (8 adet) gelmektedir⁵⁵. Ada'nın yerli halkının Rum asıllı olmasından ötürü ise İstanbul ve Yunanistan'da basılan rumca gazeteler ilgililere posta yolu ile dağıtılmaktadır.

Ada'da kitle haberleşme araçlarının sonuncusu olarak kabul edeceğimiz sinema durumu ise, genel olarak diğer Anadolu kasabalarından pek fazla farklılık göstermemektedir. Kışın 4, yazın ise 3 yazlık sinema haftada 3-4 kez değişen, çoğu yerli filimlere yer vermektedirler. Yazlık sinemalar özel kişilerce işletilmesine karşın, kışlık sinemalar Belediye, Yetiştirme Yurdu ve Jandarma Er Eğitim Taburu tarafından çalıştırılmaktadır. Genel olarak sinema salonlarının genişliği 150-200 kişiyi alacak niteliktedir.

(54) Ada'nın adı ile ilgili olarak Çanakkale'de üç gazete çıkarılmaktadır. «Gökçeada'nın sesi», «Ada Postası», «İmroz'un Sesi» adları ile bir yaprak (iki sayfa) olarak çıkan bu gazeteler, Kamulaştırmanın yoğun olduğu ilk zamanlarda Ada'da (yerel olarak) ilan vermek amacı ile kurulmuş ve bir süre Ada'da çıkarılmış, şimdi ise yalnızca Basın-İlan Kurmu'nun ilanlarını alarak —yönetim yerini Ada'da göstermek koşulu ile— basımını sürdürmektedirler. Gazetelerde Ada ile ilgili özel haber ve yazılara pek rastlanılmamaktadır.

(55) Bilgiler gazete dağıtıcısından alınmıştır.

Özet olarak söylemek gerekirse, Ada'nın kitle haberleşme araçlarına karşı açıklık durumu Türkiye ortalamasının altında değildir. Yaklaşık bir oranla 4 kişiye bir radyo alıcısı, 25 kişiye de bir gazete düşmektedir. Kuşkusuz radyonun aile birimlerinde izlendiği ve kayıtsız-portatif radyo alıcılarının varlığı dikkate alınırca, hemen hemen her evde bir radyo alıcısının olduğu rahatlıkla söylenebilir. Gazete okumada ise, okuma-yazma bilmeyen ile çocuk nüfusu dışda bırakılır, öğretmen okulu, yetiştirme yurdu açık cezaevi, Jandarma Er Eğitim Taburu gibi nüfusu oluşturanların önemli bir kısmının toplu okuma olanakları gözönünde bulundurulursa gazete okuma oranının da düşük olmadığı, tersine Türkiye ortalamasından yüksek olduğu görülür. Ancak, basılı yayınların sayı yönünden oldukça iyi görünümü yanında bunların içerikleri yönünden yapılan küçük bir inceleme, ilgilinin fikir gazetelerinden çok, bol resimli, sansasyon haberlere yer veren magazin türdeki basılı yayınlarda olduğu görülür. Bu ise, özellikle öğrenim çağında önemli sayıda nüfusu toplayan bir toplumda, bu tür yayınlara gösterdiği ilgi yönünden ilginç gözükmektedir.

D. DİN :

Etnik yapının incelenmesi sırasında görüldüğü gibi, Ada'da iki ayrı din vardır. Türk asıllı nüfus müslüman, Rum asıllı nüfus ise Hıristiyan-Ortodokstur. Müslümanlık Ada'da Müftülük düzeyinde, Ortodoksluk ise Metropolit düzeyinde temsil edilmektedir. İki ayrı dinin bulunuşu, kurumsal dinî durumu doğal duruma göre daha güçlü göstermeye neden olmuştur⁵⁶. Özellikle ilk yerleşik halkın Rum asıllı olması, bu dinin ortodoksluk kolunu benimsemeleri, Ada'yı bu dine inananların sığınağı durumuna getirmiştir. Bundan ötürü, Ada'da bu dine inananların tapınma yerleri ile Metropolitin bulunuşundan ötürü dinsel-törenlere verilen önem çok daha fazladır. Müslüman dini ile ilgili tapınma yerleri —camiler— ise, nüfustaki müslüman oranına bağlı olarak zamanla gelişmektedir.

Ada'da Ortadoksların tapınma yerleri, 7 si (2 si Merkez'de 5 i köylerde) dinî törene açık 9 kilise ile yılın belirli günlerinde papazların gidip tapındıkları, Ada'nın engebeli yerlerinde olmak üzere 242 manastırdan oluşmaktadır. Bu manastırların önemli bir kısmı kamulaştırma sahalarında kalmıştır. Dinî törenler 1 metropolit

(56) Örneğin, nüfusa oranla İstanbul'da yaklaşık olarak bulunan 70.000 Rum azınlığa 4 Metropolit düşerken, 2.600 dolayındaki Ada'daki gayrimüslim azınlığa metropolit düzeyinde dinsel tapınma olanağı sağlanmaktadır.

ve 10 rahip tarafından yürütülmektedir⁵⁷. Kiliselerin kendi toprakları fazla olmayıp, geliri, dinî törenler sırasındaki mum satışı ile «tepsi dolaştırılması» sırasında yapılan bağışlardan oluşmaktadır. Kiliselerin yönetimi 6 kişilik «Mütevelli Heyet»çe yapılmakta, hesaplar Evkaf Dairesince denetlenmektedir.⁵⁸

Toplumsal yönü bulunan, hatta toplumsal kurumlardan biri olarak nitelenebilen din, Ada'da ayrıca toplumsal yaşantıyı canlandıran, Ada içi turizm ile, az olsa Ada dışı turizmi geliştiren bir etki yapmaktadır. Hıristiyanlıkta kutsal kişilerin (İsa Peygamber-Meryem Ana ve birçok Azizler) doğum, ölüm ve başka nedenlerle belirli günlerde, belirli kiliselerde anılmaları Ada'da canlılık yaratmakta, toplum içi ilişkilerin sıklaştırılmasına neden olmaktadır. Özellikle yaz aylarında (Ağustos en yoğun ay) yapılan bu anmalarda, dinî törenlerden sonra yapılan «panayır» adı verilen şenlikler birkaç gün sürmekte, Ada'nın yerleşim birimlerindeki Rum asıllı nüfus arasında Ada içinde canlılığa ve yurt içi ve dışından olmak üzere yine Rum asıllı kişilerin Ada'ya gelmelerine neden olmaktadır.

Müslüman din tapınmaları ise, Merkezde bulunan biri 1800 yıllarından kalma Yenimahalle'deki cami ile Çınarlı mahallesinde bulunan camide⁵⁹ yapılmaktadır. Ayrıca köylerde cami olmayıp, Açık Cezaevinde hükümlüler için modern bir cami ile, Şahinkaya göçmenleri için, yerleşme yerlerinde bir cami vardır. Merkezdeki camilerde tapınma ve dinsel törenler müftü ve 3 müezzin tarafından yapılmaktadır.

E. KONUT DURUMU: Sosyal yaşantının bir parçası sayılabilen yerleşme durumu çeşitli yönlerden Ada'da oldukça ilginç bir görünümündedir. Konut yapımı ve buna göre yerleşme, etnik yapının

(57) Metropolit aynı zamanda Bozcaada'da bulunan 1.400 dolayındaki Rum Ortodoks'un da metropolitiliğini yapmaktadır.

(58) Bilgiler, Ağustos 1973 de Gökçeada Metropolit'i Fotios'dan alınmıştır.

(59) Modern Caminin yapımına ilkin 1954-55 de başlanmış, 1962-63 de yine ilgi gösterilmiş, bırakılmış, son olarak 1970 hızlı çalışma ile bitirilmiştir. Camî, çoğu «Camî Yapma ve Yaşatma Derneği» tarafından karşılanan 1.900.000 TL. sına çıkmıştır. Cami kubbesinin alemi ile iç süslemedeki bir kısım yazılar 24 ayar altın ile işlenmiş, kubbe ise 23 ton kurşun ile kaplanmıştır. Klâsik ve modern cami mimarîsinin karışımı olan cami gerek yapı ve genişlik, gerekse iç süsleme ve donanım bakımından Anadolu ilçelerindekilerle karşılaştırılamayacak derecede iyi niteliktedir.

bir özelliğini göstermekte; yerleşik nüfusun yüzde 90 diyebileceğimiz biroranı kendi evinde otururken, memur olarak gelenlerin tümü Devletin yaptırdığı «Lojman» adı verilen binalarda oturmaktadırlar. Bugün için Mahalli İdareler, Bakanlık Örgütleri, Genel ve Katma Bütçeden aylık alan Maliye memurları için 1964 den beri yapılmakta olan 40 devlet lojmanı vardır⁶⁰. Genel duruma göre Ada'da kiracı olarak nitelenebilen nüfus çok azdır, iyimser bir tasarımla yüzde 10 dolayındadır. Bu da Ada'ya küçük esnaf ya da işçi olarak gelen kişilere aittir. Bu duruma bağlı olarak, Ada'da konut yapımı Devlet konutları yapımı olarak görülmekte, bunun yanında özel, kişilere özge yapım pek görülmemektedir. Bugün için Rum asıllı nüfusa özge evlerde —elimizde resmi bir sayı olmamasına rağmen— büyük sayıda kimse oturmamaktadır. Özellikle kamulaştırma sahası içinde kalan yerlerde Kaleköy, Zeytinliköy, Dereköy gibi yerlerde dışa göç nedenleri ile birçok ev terkedilmiş durumdadır. Aynı şekilde Ada'da «dam» olarak adlandırılan 460 yazlık konutun da yine kamulaştırma ve göç nedenleri ile yarısından fazlası terkedilmiş durumdadır⁶¹.

F. SAĞLIK-ADLIYE-TURİZM

Sağlık :

Ada'da sağlık hizmetleri, ilçe merkezindeki 10 yataklı ilçe hastahanesince yapılmaktadır. Hükümet doktoru yerine Askerî operatör ile yine Askerî bir dişcinin görev yaptıkları hastahane sağlık memuru, 2 hemşire vardır. Ada'da sağlık hizmetleri ayrıca yine İlçe Merkezinde bulunan 2 iç hastalıkları doktoru ile 1 ebe tarafından da yapılmaktadır. Ada'da eczahane yoktur, bu hizmet Hastahaneye bağlı ecza deposunca yapılmaktadır.⁶²

Adliye :

İlçede Adliye, Asliye Hukuk, Asliye Ceza, Sulh Ceza ve Sorgu Hakimliklerinden oluşmaktadır. 1972 yılında Müftülük binası olarak yapılan modern yapıda, Adliye hizmetleri görülmektedir. Ada ile ilgili olarak asliye hukuk, sulh ceza ve sorgu hakimliklerinde toplam olarak 207 dosya vardır. Yerleşik halkın olan bu da-

(60) Devlet konutlarında memurlar M² si 1 TL. dan oturmaktadırlar.

(61) Yerleşik halkın genel konut ve damları ile ilgili geniş bilgi için bkz. YÜCEL, T., a.g.m., sh. 75-78, 108 (plan) ve son sayfadan bir önceki 2 geniş plan (sayfa no.su yok). Damlar, hayvan ve tarım ürünlerine yakın olmak üzere, köylülerin tarım toprakları üzerinde kurdukları oldukça modern yapıdaki konutlardır.

(62) Bilgiler, kaymakam Mehmet Özden'den alınmıştır.

valar, «tescil», «fifar», «Meni-i müdahale», «trafik» gibi olaylara aittir. Açık Cezaevinin Ada'da kurulması ile özellikle kaçma olayları çoğalmış, bunun dışında, ara-sıra da olsa, hırsızlık olayları görülmektedir. Ada'nın İlçe Merkezinde bir de kapalı cezaevi vardır.⁶³

Turizm :

Ada, yakın bir zamana kadar ulaşım yetersizliği ve 2. derecede askerî yasak bölge oluşu nedenlerinden yurt içi ve dışı turizm bakımından fazla gelişmemiştir. Oysa, Ada'nın yaz aylarında kıyıları ve azımsanamayacak eski yapıtları ile turizm merkezi olabilecek niteliktedir. Uzun kumlu doğal plâjlara sahip Ada'da bakımda olan plâj —Kaleköy dışında— yoktur. Diğer yerlerdeki plâjlar kamulaştırılan sahalarda kaldığından, eskiden Ada içi denizden yararlanma olanağı da büyük ölçüde daralmıştır.

Ada'da eski yapılar ise daha çok köylerde toplanmıştır. Zeytinliköy'de Araşa dağında Bizans devrinden kalma kale yıkıntıları ile yine aynı yerde 1933 de yapılan Ayatodri Kilisesi ile 1814 de yapılan Ayatodori çeşmesi, Bademliköydeki 1837 de yapılan kilise, Kaleköy'deki kale ve akropol yıkıntıları, heykel ve mezar taşları,⁶⁴ Dereköy'de 1838 de yapılan Dereköy kilisesi, Kasturi tepesinde Venediklilere ait olduğu sanılan kale ve su sarnıçları, çamaşırılık tarihi eserlerindedir. Ayrıca İlçe Merkezindeki tarihi kesin olarak bilinmeyen Cami ile 1836 da yapılan Paniaya Kilisesi, 1813 de Hardaloğlu Ali Ağa tarafından yaptırılan Çeşme ve Çamaşırılık tarihi yapıtlardandır. Görüleceği üzere, Ada'da turizmin gelişmesinde önemli nedenlerden biri olarak gerek çok eski-Venediklilere kadar giden yapıtlar, gerekse Bizans ve Osmanlı yönetiminden kalma bir çok esere rastlanmaktadır. Ancak bunların turizm bakımından önemi gerektiğince anlaşılamadığından bakımları yapılmamakta; bugün için kullanılanlar ise, şu anda yararlanıldığından, oldukça sağlam durmaktadırlar.

Ada'da dış turizmin gelişmemesine, hatta yok denecek kadar az olmasının en önemli nedeni, daha doğrusu engeli, Ada'nın yasak bölge oluşu ve yabancı uyruklu kimselerin Ada'ya izinsiz girememeleridir.⁶⁵ Ada'da turizmin en canlı olduğu mevsim yaz mevsimi,

(63) Bilgiler, Eylül 1973 de Hakim Uğuray Baloğlu'ndan alınmıştır.

(64) Aynı köyde Hélenistik devre ait mermer levha, mezar taşları ve taştan oyma ölü sandukalarının 1902 yılında Almanya'ya kaçırıldığı Ada ilgileri tarafından belirtilmiştir.

(65) Ada'ya yabancı uyruklular, ancak Çanakkale Valiliğinden alacakları bir ayı geçmeyen, özel izinlerle gelebilmektedirler.

özellikle panayırların yapıldığı ağustos ayıdır. Panayır dolayısıyla Ada'ya yurt içinden ve yurt dışından Rum asıllı Türk ya da yabancı uyruklu Rumlar gelmektedirler.⁶⁶

Ada'da turizmin gelişmemiş olması nedeni ile turistik otel, lokanta, pastahane gibi yerler de fazla yoktur. Kaleköy, Tepeköy ve Dereköy'de bulunan oteller ve lokantalar kamulaştırma alanı içinde kaldıklarından, bugün için işletilememektedirler. Ada'da İlçe Merkezinde toplam olarak 50 yataklı 4 otel ile I pansiyon vardır.⁶⁷

G. KÜLTÜR YAPISI :

Kültür deyimi ile, Ada'nın geniş anlamı ile iki etnik grubdan oluşmasından ötürü gelenek, görenek ve töreler belirtilmek istenmektedir. Ada'da Rum etnik grubunun bulunuşu ve uzun süredir yerli halkı oluşturması, başka etnik gruplarla kaynaşmamış olması, 'Ada' oluşu ve Anadolu'dan kopukluğu nedenleri ile Ada'nın yerleşik nüfusu, kendi gelenek - görenek ve törelerini sürdürmektedir. Örneğin, çok ender rastlanan bir-iki olay dışında her iki etnik grup arasında akrabalık bağı gelişmemiştir, bir başka söyleyişle, gruplar akrabalık bağı gelişmemiştir, bir başka söyleyişle, gruplar arasında kız alıp-verme geleneği yerleşmemiştir. Her iki etnik gruba ait Aile birimleri arasında ilişkiler de fazla görülmemekte, bu ilişkiler daha çok her etnik grubun kendi içinde gelişmiştir. Bu bakımdan grupların birbirlerini kültür bakımından etkilemeleri söz konusu edilememektedir.⁶⁸ Ancak, bu etkilenmeyişi önemli nedenlerinden biri de Ada'ya gelen Türk asıllı nüfusun daha çok memur oluşundan ötürü, Ada da uzun süre kalmayışıdır. Ada'ya gelen Türk asıllı nüfusun, Ülkenin çeşitli yerlerden gelmelerinden ötürü, bu etnik grup arasında belirgin bir kültür birliğinden söz etmek olasılığı da yoktur. Bir başka deyişle, Anadolu'nun çeşitli yerlerinde rastlanılan gelenek, görenek ve töreler Ada'da bulunan nüfusun sayısı oranında temsil edilmektedir. Buna karşılık,

(66) 1973 yazında Ada'ya II Fransa'dan, 28 A.B.D. den, 57 Almanya'dan, 24 Avusturalya'dan, 280 Yunanistan'dan olmak üzere toplam 400 kişi gelmiştir.

(67) 75 yataklı otel yapımı, Belediyece 1974 yılı için plâna alınmıştır. Gerek dipnotu 66, gerek 67 ile ilgili bilgiler Belediye Başkanı İstavro İstavropu'dan alınmıştır.

(68) Gökçeada'da iki etnik grubun durumu Kıbrıs'daki 1963 olaylarından önceki duruma benzetilebilir. Ancak, Kıbrıs'da her iki grubun yerleşik olmasından ötürü, birbirlerini birçok yönlerden etkilemeleri kolaylıkla görülebilir.

yerleşik Rum halkında gelenek, görenek birliği sürdürmekte, yaşantılarında bunun etkisi görülmektedir. Örneğin köylerde, Anadolu'da rastlanılan genç kız ve kadınların erkeklerden kaçmaları söz konusu olmayıp, bunun tam tersi erkekle kadın birlikte kahvede oturmakta, birlikte oynamakta, eğlenmektedir.⁶⁹ Evlenme törenleri de yine kendine göre yapılmakta, kızların «prika» yada «drahoma» vermeleri esas olmaktadır. Genel olarak kıza erkek kardeşden daha fazla mal verilmektedir.

Ada, folklor bakımından Anadolu ile Yunanistan'ın etkisinde kalmış olup, kendine özgü yerli müzik ve oyunları yoktur. Rum halkı genel olarak klarnet, keman ve santurla çalınıp söylenen sirtoto, kasap oyunu ve hora türü oyunlar oynamaktadırlar. Genel olarak Ada'ya özgü yemek türü de yoktur.⁷⁰

H — EKONOMİK YAPI :

Ada halkının başlıca geçim kaynağı tarım ve hayvancılıktır. Genellikle verimli arazinin az oluşu, tarım ürünlerini de kısıtlamaktadır. Tarım için ayrılmış, daha doğrusu tarım yapılabilecek arazi 44 km² kadardır. Geri kalan arazi köy meraları, ormanlık ve dağlık yerlerdir. Tarım ürünleri olarak tahıl cinsinden buğday, arpa, yulaf, mısır, börülce, bakla, nohut ve susam yetiştirilmektedir. Ada'da başlıca geçim kaynağı bir tarım ürünü olan zeytindir. 1963 yılında zeytinliklerin kapladığı saha 11,7 Km² olup, bunun 5 km² si Zeytinliköy'ün sınırları içerisinde idi. Bugün için ise, kamulaştırma sahasında kalmasından ötürü, toplam zeytin sahası daha azdır. Meyveciliğin de oldukça gelişmiş olduğu Ada'da, en önemli ürün üzumdür. Ada'nın önemli gelir kaynaklarından biri olan bağcılık ve ona bağlı olarak şarapçılık (yılda 300-400 ton), kamulaştırma ve bu işte çalışacak genç nüfusun fazla olmayışı nedeni ile çok azalmıştır. Bugün Ada içerisinde tüketilen üzüm yetiştirilmektedir. Ancak, yeni kurumlar olan D.Ü.Ç. ile Tarım Açık Cezaevinde yeniden bu ürünün yetiştirilmesine çalışılmaktadır. Ada'da yetiştirilen ürünlerin çok büyük kısmı içde tüketilmektedir. 1972 yılına göre Ada'nın tarım ürünleri şöyledir;⁷¹

(69) Bu etnik grubun sürekli yurt içi büyük kentlerle (özellikle İstanbul) ve yurt dışı ilişkileri olduğundan, buralardaki moda rahatlıkla izlenebilmekte, hatta köylerde genç kızların 'mini etek' modasını izlemeleri olağan karşılanmaktadır.

(70) Ada'nın Rum etnik grubu pasta ve tatlıya özen göstermektedir.

(71) Bilgiler Kaymakam Mehmet Özden'den alınmıştır.

Buğday	690 (ton)	Fasulye	300
Arpa	350	Lahana	80
Yulaf	75	Havuç	50
Kabak	10	Zeytinyağı	400 ton
Ispanak	70	İçbadem	12
Mısır	30	Ceviz	4
Biber	10		

Ada'da yetiştirilen diğer tarım ürünleri patates, soğan, domates vb. ise daha az üretildiklerinden sayı olarak belirtilmemiştir. Ada'nın tarım ürünlerine olan gereksinmesi hemen hemen yerli üretim ile karşılanmakta, ancak turfanda bazı sebze ve meyve türleri getirilmektedir.

Ada'da ikinci önemli gelir kaynağı, hatta kimi durumlarda ilk gelir kaynağı hayvancılıktır. Dağlık bir doğa yapısına sahip oluşu nedeni ile özellikle küçük baş hayvan yetiştirilmektedir. 1972 yılındaki hayvan ve hayvansal ürün durumu şöyledir.⁷²

Hayvan cinsi	Sayısı	Hayvansal ürün	Miktarı
Koyun	15.000	Kaşar peynir	35 ton
Keçi	5.000	Beyaz peynir	40 »
Sığır	100	Kıl	6 »
Eşek	400	Yün	2 »
At-Katır	800	Bal	100 »
Arı kovanı	65.000	Yumurta	145.000 adet
Tavuk ve hindi	14.000		

Ada'da koyun ve keçinin dağılışı, toprağın engebeli ve düz oluşuna bağlı olarak, Merkez ilçede (Çınarlı'da) daha çok koyun olmasına karşılık, dağlık bölge olan Dereköy'de daha çok keçi vardır.⁷³ Ada'da yırtıcı hayvan bulunmayışı, tavşan ve keklik gibi hayvanların barınmasına da neden olmaktadır. Ada'nın bir diğer önemli gelir kaynağı olması gereken balıkçılık ise çok fazla gelişmemiştir. Yılda ancak 5 ton kadar balık İstanbul'a gönderilmektedir. Ada'nın bir diğer önemli kaynağı olan sünger ise, 7-8 yıl öncesi Ege denizindeki süngerlere gelen bir hastalık nedeni ile bugün he-

(72) Ada ile ilgili rapordan alınmıştır.

(73) Ada'da koyun ve keçi bakımı oldukça ilginçtir. Hayvanların bakımı için Anadolu'da görülen türden çobanlar olmayıp, Ada'nın doğal sınırla-denizle-çevrili olması nedeni ile kişilere ait koyun ve keçiler belirli renk ve şekillerle damgalanmakta ve serbest olarak Ada mer'alarında gezinmektedirler.

men hemen yapılmamaktadır. Daha önce 60 kadar balıkçı motoru bu işten yıllık ortalama 350.000 TL. dolayında para kazanırken, bugün ancak 2-3 motor çok az sayıda sünger çıkarmaktadır.⁷⁴

Ada'da hayvansal ürünlerin yapımı ile ilgili küçük «imalâthane» ler vardır. Bunlardan 8 tanesi mandıra olarak nitelenen kaşar ve beyaz peynir yapım evleri olup, daha çok iyi nitelikte kaşar peyniri yapmaktadırlar. Bunların 3 ü İlçe Merkezindeki Çınarlı mahallesinde, 3 ü Dereköy'de, 1 i Tepeköy'de 1 i ise Zeytinliköy'dedir. Ada'da diğer endüstriyel nitelikteki çalışma alanları 8 adet sabun fabrikası, 4 tuğla ocağı, 12 yel-su ve motor ile çalışan un değirmeni ile bir elektrik fabrikasıdır.

Ticaret ve Gelir Kaynakları :

Ada'nın ticareti, yani dışarıya verdikleri ile dışarıdan aldıkları oldukça tek yönlü çalışmakta, daha doğrusu «ihracatı» çok az olmaktadır. Özellikle yerleşik olmayan nüfusun önemli bir kısmının devlet memuru, asker, öğrenci oluşu —hükümlüler doğrudan üretime katıldıklarından dışarda bırakmak gerekiyor— Ada üretimine, dolayısıyla ticaretine katkısı ters yönde yani «tüketici» olarak etki yapmaktadır. Yerleşik nüfusun ise gençlerinin dışarı okumaya ya da çalışmaya gitmeleri ile Ada'dan ayrılmaları, Ada'da tarım, hayvancılık ve diğer çalışma kollarının çok kısıtlı olmasına neden olmaktadır. Bugün Ada'da üretime katkısı olan D.Ü.Ç. ile Tarım Açık Cezaevi'dir. Yerleşik halkın üretimi ise çok azdır. Ada'da üretilen tarım ürünlerinin —zeytin, badem— dışında özellikle sebze ürünleri, pazarlamanın iyi ya da hiç yapılamayışından ötürü, olasılık ölçüsünde içinde tüketilmektedir. Ada'nın ticaretini oluşturan en önemli ürün türü, hayvansal ürün ile zeytinyağıdır. Hayvansal ürünler, yukarıda verilen tablodan da anlaşılacağı gibi, daha çok peynir, yün, kıl, bal, yumurtadır. Ticaretin yapıldığı başlıca kent İstanbul'dur. Yılda ortalama olarak 20-30 ton arasında kaşar ve beyaz peynir gönderilmektedir. Ada'nın ticaretini yaptığı bundan ötürü de gelir sağladığı başlıca gelir kaynağı olan hayvan satışı ise bugün yasaklanmış bulunmaktadır.⁷⁵

(74) Ada'nın 1964 den önceki 4 yıllık sünger çıkarımı şöyle idi:

1960 da 6 ton

1961 de 8 »

1962 de 10 »

1963 de 15 » TÜCEL, T., a.g.m., sh. 85.

(75) Canlı hayvan ya da kesilmiş —ne cins olursa olsun— Ada'dan dışarı çıkarılması yasaktır. Bu kararın alınış nedeni, giderek kalabalıklaşan Ada nüfusunun et gereksinmesinin kolaylıkla karşılanabilmesi, et fiyatlarının yükseltilmemesi içindir.

Bundan ötürü'de et fiyatları Ada dışına göre hemen hemen yarı fiyatındadır. Hayvan etinin dışarıya satışının yasak olması bu tür hayvancılığın giderek azalmasına neden olmaktadır.

Ada'nın ticareti daha çok Ada'ya tüketim için gönderilen «mamel madde» şeklinde olmaktadır. Ada'da herhangi bir endüstrinin gelişmemiş olması, yaşantı için her şeyin Ada dışından gelmesini gerektirmektedir. Ada'nın yurt dışı ile doğrudan herhangi bir ticareti yoktur.

Ada'nın gelir kaynakları, yukarıda sözü edilen ürünlerden, Devlet'den alınan aylıklardan, Ada içindeki küçük esnafılık'dan ve en önemlisi, özellikle Rum asıllı nüfus için, dışarıda bulunan zengin akraba ve çalışan aile fertlerinden gelen gelirden oluşmaktadır.

V. SONUÇ VE ÖZET

Gökçeada'nın makro plânda bir incelemesini yaptığımız yukarıdaki araştırmada özetlemek gerekirse, Türkiye'nin diğer yerleşme birimlerinden çeşitli yönlerden ayrılık göstermektedir. Bu özelliklerden en önemlisi, coğrafik bakımından ada oluşu, bunun yanında etnik bünye bakımından belirgin iki grubun Türk ve Rum asıllı nüfusun bulunuşu, bu özelliğe bağlı olarak da dil ve din farklılığı giderek kültür farklılığı, nüfus devinmeleridir. Devletin Ada'ya ilgisi ise uzun bir aradan sonra başlamış, 10 yıldan beri yoğun yatırımlar yapılmakta, bunun etkisi ile Ada'da bir canlanış görülmektedir. Büyük çapta yapılan kamulaştırmanın üretime dönük olmaması ve diğer nedenlerle çalışan nüfusun önemli bir kısmının dışarı gidişi, Ada'nın diğer özelliklerindedir. Ancak, Ada'nın genel gelir ve yaşantı düzeyi, benzerleri ile karşılaştırıldığında çok daha yüksek olduğu görülür.⁷⁶ Ada'nın gerek konum bakımından Türkiye için stratejik önemi, gerekse turizm yönünden önemi Ada'ya gerçekden özel bir ilginin, benzer birimlere yapılan yatırım ve izlenen siyasadan oldukça farklı olmasını gerektirmektedir. Herşeyden önce, Ada'daki iki farklı etnik grubun belirli ölçülerde birbirlerine kaynaştırılması, bir yerde kültür erimesi olarak kabul edilebilen bu durumun yaratılması için gerekenin yapılması zorunlu-

(76) Giriştede de belirtildiği gibi, Ada'nın aile birimlerini inceleyen anket yöntemi kullanılmadığından sayısal olarak gelir durumları gösterilememekte, ancak genel gözlemden edinilen izlenimlere dayanılarak söylenebilmektedir.

dur. Uzun yıllar Türkiye'den kopmuş olarak, Prof, Yücel'in 1964 yılında yayınladığı Gökçeada ile ilgili coğrafik araştırmasında da belirttiği gibi, «...İmroz'u pasaportsuz gidilen bir yabancı ülke olmaktan kurtarmak...» gerekmektedir.⁷⁷ Gerçi, o zamandan bugüne dek Ada'da önemli değişiklikler yapılmış, özellikle Devlet yatırımları Ada'yı canlandırmıştır, ancak bunların yeterli olduğu söylenemez.

Araştırmanın giriş kısmında da belirtildiği gibi, Ada ile ilgili bu monografi, anket yönteminin kullanılmaması nedenleri ile tam olmaktan uzaktır. Ancak, bu durumu ile de olsa, daha derinlemesine yapılacak sosyolojik araştırmalar için bir başlangıç olabilecek niteliktedir kanısındayız.